

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rok 2000

JIŘÍ JARMAR

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rok 2000

JIŘÍ JARMAR

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Obor: Podniková ekonomika

**K problematice penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění v
České republice**

Pension contributor insurance and capital life insurance in Czech republic

DP – PE - KFU – 200012

Jiří Jarmar

Vedoucí práce: Prof. Ing. Václav Bakule, DrSc., Katedra financí a účetnictví

Konzultant: Ing. Olga Malíková, Katedra financí a účetnictví

Počet stran: 69

Počet příloh: 1

Datum odevzdání: 24.5. 2000

Rozsah diplomové práce: 50 - 60 stran

(do rozsahu nejsou započítány úvodní listy,
přehled literatury a přílohy)

Doporučená literatura:

Vostatek, J. : Sociální a soukromé pojištění, Codex Bohemia, Praha, 1996

Cipka, T. : Výpočetní aspekty penzijního pojištění HZ, Praha, 1996

Maruan a kol. : Dějiny pojišťovnictví v Československu, ČP, Praha, 1993

Radová, J.; Dvořák, P. : Finanční matematika pro každého, Grada a.s., Praha, 1993

Davis, E.P. : Pension Funds Retirement, Income Security and Capital Markets, Oxford,
Clarendon Press, 1995

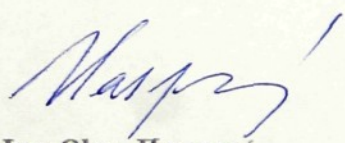
Zákon č. 42/1994 Sb. , o penzijním připojištění se státním příspěvkem

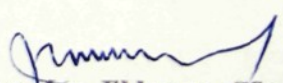
Zákon č. 185/91 Sb. , o pojišťovnictví

Vedoucí diplomové práce: Prof. Ing. Václav Bakule, DrSc.

Konzultant: Ing. Olga Malíková

Termín odevzdání diplomové práce : 26. května 2000

Dr. Ing. Olga Hasprová
vedoucí katedry

Prof. Ing. Jan Ehleman, CSc.
děkan Hospodářské fakulty

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Katedra financí a účetnictví

Školní rok 1999/2000

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro

Jiřího Jarmara

obor č. 6268 - 8 Podniková ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a navazujících předpisech určuje tuto diplomovou práci:

Název tématu: K problematice penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění v České republice

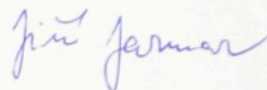
Zásady pro vypracování:

1. Legislativní rámce penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění
2. Charakteristika vybraných institucí penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění
3. Analýza vybraných problémů a návrhy jejich řešení

MÍSTOPŘÍSEŽNÉ PROHLÁŠENÍ

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury pod vedením vedoucího a konzultanta.

V Liberci dne 24.5. 2000

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Jiří Jarmar".

ANOTACE

Tato diplomová práce „K problematice penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění v České republice“ vypracovaná Jiřím Jarmarem je zaměřena na prozkoumání oblasti penzijního připojištění se státním příspěvkem a kapitálového životního pojištění. Základem je teoretická část vycházející z legislativních norem a úprav stanovených pro oba produkty. Na tuto část navazuje konkrétní seznámení s penzijním připojištěním u Všeobecného vzájemného penzijního fondu, a.s. a s následným srovnáním s několika dalšími penzijními fondy. Kapitálové životní pojištění je v praktické části zastoupeno institucí IPB Pojišťovna, a.s.. Poslední částí je stručná rekapitulace obsahu diplomové práce, analýza a návrhy řešení vybraných problémů.

ANNOTATION

This diploma thesis “Pension contributor insurance and capital life insurance in Czech republic” made by Jiří Jarmar is focused on exploration of pension contributor insurance and capital life insurance areas. Theoretical part coming from legislative standards and rules set for both products is a root of this thesis. The following part introduces particular pension contributor insurance in Všeobecný vzájemný penzijní fond, a.s. and also matching with other pension funds. The capital life insurance is represented by IPB Pojišťovna, a.s.. The last part shortly resumes a content of diploma thesis and solves some chosen problems.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Prof. Ing. Václavu Bakulemu, DrSc. z Katedry financí a účetnictví za odborné vedení práce, za poskytnuté konzultace a zapůjčení odborných materiálů.

OBSAH

Obsah	7
Seznam použitých zkratk a symbolů	10
1. Obecná funkce penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění.....	11
1.1. Penzijní připojištění.....	12
1.2. Kapitálové životní pojištění	15
1.2.1. Obecná charakteristika kapitálového životního pojištění	16
1.2.2. Průhlednost jednotlivých nákladových složek	16
2. Legislativní rámec penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění	17
2.1. Legislativní rámec penzijního připojištění v České republice	17
2.1.1. Obecná charakteristika penzijního připojištění v České republice.....	17
2.1.2. Penzijní fond	18
2.1.2.1. Hospodaření penzijního fondu.....	19
2.1.2.2. Ukončení činnosti penzijních fondů a vypořádání nároků z penzijního připojištění ...	21
2.1.3. Statut a penzijní plán	21
2.1.3.1. Statut	22
2.1.3.2. Penzijní plán	22
2.1.4. Vznik a zánik penzijního připojištění	23
2.1.5. Státní dozor nad penzijními fondy	24
2.1.6. Starý zákon versus novela ve vybraných kategoriích.....	25
2.1.6.1. Nároky z penzijního připojištění.....	26
A) Penze	26
A1) Obecné shrnutí.....	28
B) Jednorázové vyrovnání	29
C) Odbytné	29
D) Ostatní nároky z penzijního připojištění	30
2.1.6.2. Příspěvky účastníků	30
2.1.6.3. Státní příspěvky	31
2.1.7. Daňové úlevy v penzijním připojištění	34
2.1.7.1. Odložená daň z podílů na výnosech.....	34
2.1.7.2. Daňová úleva pro každého účastníka penzijního připojištění	35
2.1.7.3. Daňové úlevy pro zaměstnavatele	36
2.1.7.4. Daňové úlevy pro zaměstnance	36
2.1.7.5. Úlevy na sociálním a zdravotním pojištění zaměstnanců.....	37

2.2.	Legislativní rámec životního pojištění v České republice	37
2.2.1.	Účastníci pojištění osob	37
2.2.2.	Základní pojmy	38
3.	Charakteristika vybraných institucí penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění	39
3.1.	Penzijní připojištění u Všeobecného vzájemného penzijního fondu	39
3.1.1.	Základní informace o Všeobecném vzájemném penzijním fondu (dále jen „VVPF, a.s.“).....	39
3.1.2.	Časová osa základních událostí VVPF, a.s.	39
3.1.3.	Vznik a zánik penzijního připojištění	40
3.1.4.	Dávky a podmínky nároku na penzijní připojištění.....	40
3.1.4.1.	Starobní penze	40
3.1.4.2.	Výsluhová penze.....	41
3.1.4.3.	Invalidní penze	41
3.1.4.4.	Pozůstalostní penze	42
3.1.5.	Příspěvky účastníků.....	42
3.1.5.1.	Placení příspěvků.....	42
3.1.5.2.	Odklad a přerušení placení příspěvků	43
3.1.5.3.	Osobní účty	43
3.1.6.	Doplňkové produkty pro klienty VVPF, a.s.....	43
3.1.7.	Rating penzijních fondů.....	44
3.1.8.	Srovnání různých penzijních fondů pomocí vybraných ukazatelů.....	45
3.2.	Kapitálové životní pojištění IPB Pojišťovny, a.s.	48
3.2.1.	Zajištění a solventnost	49
3.2.2.	Základní údaje o kapitálovém životním pojištění	50
3.2.2.1.	Smlouva uzavíraná na dobu neurčitou	50
3.2.2.2.	Disponibilita	52
3.2.2.3.	Individuální účet.....	54
3.2.2.4.	Vysoké zhodnocení.....	55
3.2.2.5.	Variabilní volba kapitálových a úrazových složek	55
A)	Variabilní pojištění pro případ smrti	55
B)	Úrazové pojištění pro případ trvalých následků úrazu, pro případ smrti způsobené úrazem a pro případ léčení úrazu	56
B1)	Rizikové skupiny	57
B2)	Základní pojistné částky	58
B3)	Rozsah nároků pojištěného:	58

B4) Konkrétní sazebníky IPB Pojišťovny, a.s. pro úrazové pojištění	60
3.2.3. Placení pojistného	61
4. Závěrečné pojednání	61
4.1. Stručná rekapitulace obsahové náplně diplomové práce	61
4.2. Analýza vybraných problémů a návrhy jejich řešení	62
Seznam použité literatury	68
Seznam příloh	68
Přílohy	69

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

a.s.	-	akciová společnost
apod.	-	a podobně
atd.	-	a tak dále
cca	-	přibližně
č.	-	číslo
ČR	-	Česká republika
ČRP	-	Česko-rakouská pojišťovna
EU	-	Evropská unie
Kč	-	korun českých
Ltd.	-	Limited
mil.	-	milion
mld.	-	miliarda
např.	-	například
odst.	-	odstavec
p.a.	-	per anum
PF	-	penzijní fond
resp.	-	respektive
s.r.o.	-	společnost s ručením omezeným
Sb.	-	Sbírka
SIPO	-	sdílené inkaso plateb obyvatelstva
str.	-	strana
tab.	-	tabulka
tj.	-	to jest
tzv.	-	tak zvaný
viz.	-	k vidění
VVPF	-	Všeobecný vzájemný penzijní fond
ZRTV	-	zdravotní tělesná výchova

1. OBECNÁ FUNKCE PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ A KAPITÁLOVÉHO ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

Řada zemí sedí na časované demografické bombě rostoucího důchodového břemene, které odráží narůstající nepoměr mezi populací v produktivním a post produktivním věku. I česká populace stárne, lidé odcházejí do důchodu spíše dříve než později. Výdaje na důchodové systémy a obecněji na celou sféru sociálního zabezpečení se neustále zvyšují a nutí země měnit důchodovou politiku, především posilovat individuální zodpovědnost občanů za zabezpečení vlastního stáří a možných nepříznivých životních situací podporou penzijního připojištění a různých forem individuálního pojištění (životní pojištění apod.). Je totiž zřejmé, že jakékoliv změny a reformy sociálních systémů nebudou stačit k tomu, aby peníze garantované státem zaručily zejména lidem s vyššími příjmy přijatelnou životní úroveň ve stáří.

Dnešní soukromé pojištění, mezi něž jistě patří i penzijní připojištění nebo životní pojištění, je typicky tržním produktem, přičemž trh soukromého pojištění je regulován státem více než většina ostatních produktů. Důvodem je zde specifický charakter pojistných produktů. Soukromé pojištění, jako metoda realizace sociálního zabezpečení, má své uplatnění především jako nadstavba nad základním systémem sociálního zabezpečení a jako alternativa k tomuto základnímu systému. Rozsah uplatnění soukromého pojištění je vedle dalších faktorů ovlivněn tržním mechanismem a jeho fungováním v dané zemi. Poptávku po soukromém pojištění ze strany jednotlivců značně ovlivňuje sociální politika vlády - především tím, jaký rozsah základního systému sociálního zabezpečení preferuje. [1 - citace str. 55, 56]

Dřívější komunistický režim příliš se soukromým pojištěním nepočítal, poněvadž měly být všechny potřeby uhrazeny z veřejných prostředků. Tento systém ovšem ani zdaleka neměl vytvořenou dostatečnou rezervu na uspokojení těchto potřeb. Výsledkem tedy byla a je velmi nízká úroveň soukromého zabezpečení, například formou životního pojištění. Navíc rezervy, které existovaly na životním pojištění byly silně zredukovány růstem spotřebitelských cen po roce 1990. Existující malý význam životního pojištění je velkou překážkou. Nelze zkrátka sdělit lidem, že již dříve si měli sjednat životní pojištění a tím se zabezpečit na stáří způsobem obvyklým v tržní ekonomice nad rámec sociálního pojištění. Nejen z tohoto důvodu je nezbytné postupné pokračování v reformách sociální politiky. [1]

Podstatný význam pro možnost uplatnění soukromého pojištění má daňová politika. Jedná se především o odpočitatelné položky od daňového základu při výpočtu daně z příjmu. Odpočitatelnou položkou se myslí příspěvek na pojištění. Součástí daňové politiky ve vztahu k soukromému pojištění je i přístup ke zdanění plnění životních pojištění. Jedná se především o úrok, který by z pohledu obecné daňové teorie měl být zdaňován. V zájmu podpory spoření, především u méně movitých vrstev obyvatelstva, kde má spoření významnou sociální úlohu, nejsou úroky v řadě tržních ekonomik do určité výše vůbec zdaňovány. Jedná se například o příjmy ve výši do X peněžních jednotek ročně z kapitálového majetku (včetně úroku a dividend). [1]

Značný sociální význam soukromého životního pojištění vede ve většině vyspělých zemí k preferenci tohoto pojištění před jinými formami tvorby úspor. Toho se dosahuje různými konkrétními metodami vycházejícími z předchozího odstavce. Jednou z variant je nezdaňování úrokových příjmů obsažených v pojistných plněních životních pojištění s tím, že takto nemusejí být zvýhodněna všechna pojištění. Velice často jsou takto preferována pouze pojištění dlouhodobého charakteru, přesahující určitou stanovenou dobu pojištění. Další preference bývá v podobě odpočtu pojistného od základu daně z příjmu, a to až do určité roční výše. [1 - citace strana 58]

1.1. PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ

V naší zemi je prvním případem státní podpory soukromého pojištění zavedení penzijního připojištění se státním příspěvkem. Toto soukromé důchodové pojištění je provozováno specializovanými soukromými pojišťovnami, respektive penzijními fondy. Od běžného soukromého důchodového pojištění se liší mimo jiné zásadním důrazem na metodu spoření v první fázi pojištění, kdy účastníci pravidelně ukládají své prostředky na své osobní účty u penzijního fondu a mají nárok na podíly na výnosech penzijního fondu. Po skončení této fáze se účastník penzijního připojištění zpravidla může rozhodnout o ukončení programu spoření výběrem naspořené částky ve formě tzv. jednorázového vyrovnání nebo případně následuje transformace naspořených prostředků na jednu z forem důchodu.

Každé připojištění je vždy bráno jako připojištění k již existujícímu jinému pojištění. Ani u penzijního připojištění tomu není jinak. Slovem připojištění je tedy dáno najevo, že se jedná o druhý, pomocný pilíř důchodového zabezpečení. Jak to tedy je se současnou důchodovou politikou?

Základním kamenem soustavy důchodového pojištění je systém průběžného financování, tedy stav, kdy ekonomicky aktivní platí na důchody současných důchodců. Tato soustava se pohybuje v červených číslech a vzhledem k očekávanému demografickému vývoji bude vystavována stále většímu tlaku. Stále se zvyšující podíl mezi občany v důchodovém věku a ekonomicky aktivní generací spolu s klesajícím počtem produktivního obyvatelstva je pro budoucí fungování penzijního systému založeného na principech průběžného financování takřka neřešitelnou zátěží. [14 - citace strana 237] Proto došlo k určité reformě důchodového systému, byl zaveden druhý pilíř – penzijní připojištění se státním příspěvkem. Základní obecné charakteristiky tohoto sociálního produktu jsou uvedeny v kapitole 2.1.1.

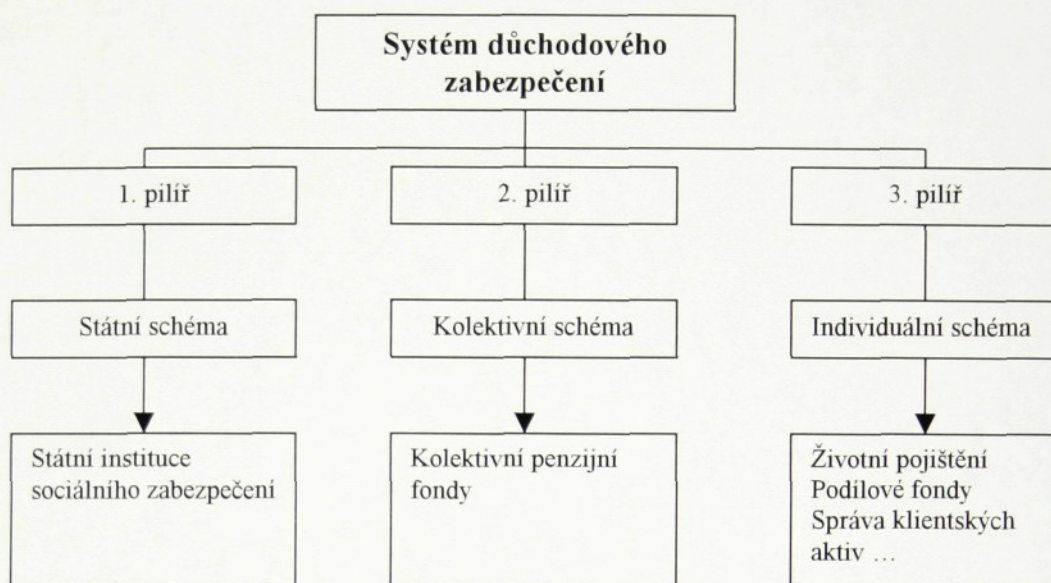
V systému dobrovolného pojištění ovšem nelze dosáhnout úplné všeobecnosti co do počtu pojištěnců. I při vysokých státních dotacích se vždy najdou osoby, které se nepojistí. S rostoucí mírou státních dotací se ale počet lidí v systému zvyšuje a systém se přibližuje sociálnímu pojištění. Důchodové zaopatření se zvláště silně rozvinulo v posledních desetiletích. Penze z tohoto zaopatření mají povahu doplňku k sociálnímu důchodovému pojištění, či státnímu zaopatření, nebo slouží i k jeho částečné náhradě. V některých zemích je dokonce toto pojištění povinné.

Většina vyspělých zemí navíc legalizuje i třetí pilíř důchodového systému, kterým je individuální pojištění a spoření. Tento doplňkový dobrovolný zdroj pojistné ochrany občana plně vychází z jeho soukromé iniciativy a je většinou založen na komerčním principu (individuální životní nebo důchodové pojištění u komerční pojišťovny, spoření, investování do nemovitostí nebo cenných papírů apod.). Samozřejmě, že i v České republice tato možnost individuálního pojištění existuje.

Zde je potřeba uvést ještě jednu podstatnou náležitost týkající se tří pilířového systému v České republice. V odborné literatuře, zabývající se touto problematikou, se vyskytují dva opačné názory na penzijní připojištění se státním příspěvkem. V některých pramenech je toto připojištění považováno za druhý pilíř penzijního systému, byť se jedná o „dobrovolné pojištění“. [Viz. 2] Jiné zdroje uvádějí, že penzijní připojištění je až třetí pilíř důchodového zabezpečení, poněvadž je dobrovolný. Druhým pilířem je podle těchto pramenů u nás dosud neexistující soukromý pilíř postavený na povinných dávkách obyvatelstva. [Viz. 14]

Osobně se přikláním k názoru pana Cipra.

Graf č. 1 – Systém důchodového zabezpečení

Většinou se penzijní připojištění považuje za dobrovolný systém kolektivního pojištění. Slovo kolektivní znamená, že pojištění je organizováno pro zaměstnance, členy různých profesních skupin nebo jiné sociální skupiny za tímto účelem vytvořené. Příkladem velmi liberálních skupin jsou i účastníci jednotlivých penzijních fondů vytvořených v rámci penzijního připojištění v České republice. [2]

Vznik penzijního připojištění má řadu demografických, ekonomických, historických a jiných důvodů. Některé z nich jsou tyto:

- na průběžném financování se nepříznivě projevuje nárůst starých osob v populaci, pokud by se neprodloužila hranice pro odchod do důchodu, museli by za 20 let na jeden důchod pracovat pouze dvě osoby v produktivním věku oproti současným třem
- je naivní si myslet, že solidarita pracujících půjde až tak daleko, že lidé budou ochotni udržovat životní standard, na který si během svého produktivního věku zvykli manažeři a profesní špičky
- pokud dávky sociálního pojištění jsou nedostatečné nebo dokonce kryjí jen určitou část životního minima, existuje značné riziko, že určitá část populace nebude tolik prozíravá, aby se výhradně zabezpečila z vlastních zdrojů na stáří nebo nepředvídané situace
- vstřícné stanovisko vůči penzijnímu připojištění je obvyklé nejen ze strany pojištěných, ale i ze strany zaměstnavatele (výhody pro zaměstnance a snaha udržet si je, snaha snížit si svoji daňovou zátěž)

- z makroekonomického hlediska fungující systém penzijního připojištění snižuje státní výdaje
- penzijní fondy mohou nabývat značných rozměrů a jsou často podstatným stimulem makroekonomického růstu, neboť představují významný zdroj dlouhodobého kapitálu

[2]

Obecně se tedy dá říct, že penzijní připojištění se státním příspěvkem má za úkol uspokojit finanční potřeby jednotlivých účastníků tohoto pojištění v době, kdy tito lidé již nebudou v produktivním věku. Jedná se o dlouhodobou kumulaci finančních prostředků na individuálních účtech u jednotlivých penzijních fondů podpořenou státem formou státních příspěvků a daňových výhod. Základní zásady výpočtu jsou popsány v následujících kapitolách, konkrétní hodnoty se liší podle jednotlivých fondů a jejich penzijních plánů.

Penzijní připojištění je pouze jedna část současného důchodového systému, který jako celek má plnit tři základní funkce:

- zajišťovací funkci
- úsporovou funkci
- redistribuční funkci

Je poměrně rizikové, aby všechny tyto funkce zajišťoval pouze jeden systém. Proto existuje více pilířů, které se navzájem doplňují. Redistribuci nejlépe plní státní průběžný systém, úsporovou funkci zase soukromý fondový systém. O zajišťovací funkci se pak starají všechny části společně.

1.2. KAPITÁLOVÉ ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ

Další možností jak řešit své finanční otázky při odchodu do důchodu, přestože je pro většinu z nás tato doba ještě poměrně vzdálená, je různá forma individuálního pojištění. Jednou z cest je neustále vzrůstající obliba v kapitálovém životním pojištění.

Obecná charakteristika kapitálového životního pojištění podle směrnic EU říká, že kapitálové životní pojištění je klasické neinvestiční pojištění pro případ dožití, pojištění pro případ smrti a smíšené pojištění včetně pojištění s výhradou vrácení pojistného.

Kapitálové životní pojištění kombinuje obě dvě základní rizika – poskytuje nejen zabezpečení sebe pro případ smrti (potřeby zabezpečení pohřbu a pozůstalých), ale i v případě dožití. Jestliže pojištěný v době trvání pojištění nezemře, obdrží v dohodnutém termínu sjednanou

pojistnou částku. V tomto pojištění má tak zásadní význam tvorba úspor, respektive rezerv pojistného. Proto se lze setkat i s názorem, že životní pojištění a penzijní připojištění jsou v prvé řadě formou ukládání peněz spíše než pojištěním. Jde však o nedorozumění, neboť zásadní úloha spoření není v rozporu s principem pojištění. Pojištěním je zde zabezpečeno splnění programu spoření. [1 - citace strana 337]

1.2.1. Obecná charakteristika kapitálového životního pojištění

Základní charakteristikou je opět sdružování volných peněžních prostředků na individuálním účtu, ovšem bez podpory státu. Další výraznou odlišností je značná pojistná ochrana během doby spoření, jak při úrazech, tak i při trvalých následcích vyplývajících z různých úrazů. Škála možných plnění obvykle v kapitálovém životním pojištění zahrnuje:

- plnění v případě smrti
- denní odškodné v případě úrazu
- plnění v případě invalidity
- plnění při smrti následkem úrazu
- plnění v případě dožití pojištěné doby

I zde platí, že čím delší období pojištění trvá, tím větší je kapitálová hodnota na konci pojištění. Zároveň příspěvky na kapitálové životní pojištění klesají s nižším věkem jednotlivých účastníků. Tito mladí lidé jsou většinou mnohem méně riziková. Výsledkem tedy je dodatečný příjem ve stáří s dlouhodobou pojistnou ochranou během pojištěné doby.

1.2.2. Průhlednost jednotlivých nákladových složek

Mechanismy životního pojištění jsou relativně jednoduché z hlediska práv a nároků obou smluvních stran. Přesto, že stát tento produkt nepodporuje žádným státním příspěvkem, je ale toto životní pojištění těžko srovnatelné s jinými finančními produkty a jejich výnosností. Atraktivnosti se dosahuje průhledností nákladů na životní pojištění – s tím, že celé pojistné se rozloží na složku kryjící riziko smrti, režií a představující program spoření (s určitou možností dispozice ze strany pojistníka). V případě sjednání úrazového pojištění se do nákladové složky započítává i příspěvek na tuto část pojištění. Tyto složky se pravidelně vykazují jednotlivým zákazníkům, kteří pak mohou do určité míry srovnávat s konkurujícími produkty. Pojišťovna pak každý měsíc odpočítává

od došlé platby nebo i zůstatku individuálního účtu režii a rizikovou složku a zbytek prostředků přidá k prostředkům na individuálním účtu.

Kapitálové životní pojištění se stalo určitým hitem, současně však řada pojišťoven považuje vysokou flexibilitu pojištění za dvousečnou zbraň. Přitahuje velkou spoustu klientů a zároveň zvyšuje náklady na správu pojištění včetně vysokých poplatků na storno pojištění.

2. LEGISLATIVNÍ RÁMEC PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ A KAPITÁLOVÉHO ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

připojištění se státním příspěvkem (dále jen "penzijní připojištění")

účastník penzijního připojištění (dále jen "účastník")

písemná smlouvu o penzijním připojištění (dále jen "smlouva")

Ministerstvo financí (dále jen "ministerstvo")

představenstvo a dozorčí rada penzijního fondu (dále jen "orgány penzijního fondu")

2.1. LEGISLATIVNÍ RÁMEC PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

2.1.1. Obecná charakteristika penzijního připojištění v České republice

Penzijní připojištění v České republice upravuje zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Tento zákon schválil Parlament České republiky dne 16. února 1994 a zákon nabyl účinnosti dnem 21. března 1994. Úkolem tohoto penzijního připojištění, podobně jako ve světě, je zajištění doplňkových příjmů nad rámec důchodu ze základního povinného důchodového pojištění (proto se také náš systém označuje jako *doplňkový*), a to na základě vlastního rozhodnutí potenciálního účastníka. Jedná se tedy o penzijní připojištění s následujícími charakteristikami:

- je důsledně založeno na individualistickém principu, který spočívá na vztahu penzijní fond – fyzická osoba a umožňuje přihlédnout ke konkurenční nabídce různých penzijních fondů. Účast je tedy dobrovolná a zakládá se na smlouvě. Toto penzijní připojištění může účastník také kdykoliv vypovědět a zákon o penzijním připojištění přitom nestanoví pro účastníka žádné výpovědní důvody. Výpovědní důvody zákon stanoví pouze pro penzijní fond.

- je fondově financováno. V jeho rámci se zřizují soukromé penzijní fondy s právní formou akciové společnosti, přitom povolení pro vznik těchto penzijních fondů uděluje Ministerstvo financí ČR po dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí.
- je příspěvkově definováno, jediné invalidní penze může být případně při dodržení všech podmínek definována dávkově.
- je sociální v tom smyslu, že penzijní fondy jsou povinny podle zákona převážnou část zisku ze své hospodářské činnosti použít ve prospěch svých účastníků, a to buď přímo zvýšením dávek nebo investicemi pro další rozvoj fondu.
- je podporováno státem. Na podporu rozvoje systému je ze státního rozpočtu poskytován účastníkům státní příspěvek nepodléhající zdanění. Dalším daňovým zvýhodněním je skutečnost, že dávky z penzijního připojištění jsou zdanitelné pouze v tom rozsahu, v jakém jsou jejich zdrojem výnosy z hospodaření penzijního fondu. Navíc pro penzijní fondy platí tzv. „odložená daňová povinnost“.
- je regulováno státem. Zákon stanovuje určitá omezení pro nakládání s majetkem penzijního fondu. Investiční portfolio musí být předepsaným způsobem diversifikováno. Kontrolu penzijních fondů provádí orgán Ministerstva financí, který má určité pravomoci (např. uložení pokuty, snížení rozdělování zisku mezi akcionáře, odejmutí povolení k činnosti, schválení základních dokumentů penzijního fondu - penzijní plán, statut). Ministerstvo rovněž schvaluje členy orgánů penzijních fondů. Státní regulace ovšem neznamenají, že stát garantuje solventnost penzijních fondů.

2.1.2. Penzijní fond

- 1) Penzijní fond je právnickou osobou se sídlem na území České republiky, která provozuje penzijní připojištění podle tohoto zákona.
- 2) Penzijní fond je akciovou společností, pro kterou platí ustanovení obchodního zákoníku.
- 3) Obchodní jméno penzijního fondu musí obsahovat označení "penzijní fond". Jiné osoby nesmějí ve svém obchodním jménu ani názvu toto označení používat.

Hodnota základního jmění penzijního fondu musí činit alespoň 20 000 000 Kč. Základní jmění musí být tvořeno pouze peněžitými vklady, které musí být splaceny před podáním žádosti. Ke vzniku a činnosti penzijního fondu je třeba povolení Ministerstva financí po dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Novelou zákona je stanoveno, aby základní jmění bylo navýšeno na 50 000 000 Kč nejpozději do 12 měsíců od nabytí účinnosti novely zákona.

Ke vzniku penzijního fondu je třeba povolení ministerstva, které musí obsahovat obchodní jméno a sídlo penzijního fondu, výši základního jmění penzijního fondu, banku, která bude pro penzijní fond vykonávat funkci depozitáře (dále jen "depozitář") a další náležitosti uvedené v tomto zákoně.

K žádosti o povolení musí být přiloženy listiny prokazující založení akciové společnosti (splacení celého základního jmění a původ základního jmění), stanovy penzijního fondu, návrh statutu penzijního fondu (dále jen "statut") a návrh penzijního plánu penzijního fondu (dále jen "penzijní plán").

O žádosti o povolení rozhodne ministerstvo do 60 dnů ode dne doručení žádosti nebo jejího doplnění. Součástí povolení je schválený statut, penzijní plán a depozitář. Povolení se uděluje na dobu neurčitou.

Dále zákon přesně určuje, kdo smí a nesmí být členem orgánů penzijního fondu (představenstvo, dozorčí rada) a jaké podmínky musí splňovat. Přísné podmínky platí i pro výběr depozitáře a samozřejmě i pro zaměstnance statutárního orgánu a dozorčí rady tohoto depozitáře.

2.1.2.1. Hospodaření penzijního fondu

Penzijní fond musí s majetkem hospodařit s odbornou péčí a s cílem zabezpečit spolehlivý výnos. Jakmile penzijní fond zjistí, že není způsobilý kryt nároky na dávky z penzijního připojištění, je povinen přijmout opatření k nápravě a neprodleně informovat ministerstvo. Jinou činnost než penzijní připojištění mohou penzijní fondy vykonávat, jen pokud tato činnost bezprostředně souvisí s penzijním připojištěním.

Prostředky penzijního fondu mohou být umístěny jen do:

- a) státních dluhopisů,
- b) dluhopisů vydaných bankami,
- c) veřejně obchodovatelných dluhopisů vydaných obchodními společnostmi a přijatých k obchodování na burze cenných papírů,
- d) veřejně obchodovatelných akcií a podílových listů přijatých k obchodování na burze cenných papírů,
- e) jiných movitých věcí než cenných papírů uvedených v písmenech a) až d) představujících záruku bezpečného uložení peněžních prostředků,

- f) pozemků a jiných nemovitostí přinášejících stálý výnos a sloužících zcela nebo převážně k podnikání nebo k bydlení.

Penzijní fond může cenný papír kupovat nejvýše a prodávat nejméně za kurz cenného papíru, za který byl v den nákupu nebo prodeje obchodován na veřejném trhu. Ocenění nemovitostí a movitých věcí se musí provést před jejich nákupem a dále ve lhůtách stanovených ve statutu penzijního fondu, nejméně však jedenkrát ročně. Ocenění se provede podle předpisů platných v době, kdy se ocenění provádí. Pokud tyto předpisy neexistují, provede ocenění soudní znalec nezávislý na penzijním fondu.

O účtování změn hodnoty majetku penzijního fondu vyplývajících ze změn kurzů cenných papírů a ocenění movitého a nemovitého majetku platí přiměřeně ustanovení zvláštního zákona. (§ 21 zákona č. 248/1992 Sb.)

Hodnota cenných papírů jednoho emitenta obchodovaných na burze cenných papírů nesmí tvořit více než 10 % majetku penzijního fondu. Toto omezení se nevztahuje na státní dluhopisy. Hodnota jedné nemovitosti nebo movité věci nesmí tvořit více než 5 % majetku penzijního fondu. V majetku penzijního fondu nesmí být více než 20 % z celkové jmenovité hodnoty cenných papírů vydaných stejným emitentem a obchodovaných na burze cenných papírů. Podíly uvedené v předchozích odstavcích mohou být překročeny nejdéle na dobu šesti měsíců, během které musí být zabezpečeno rozložení rizika podle předchozích odstavců. Penzijní fond je povinen neprodleně oznámit ministerstvu překročení limitů uvedených v tomto odstavci. Penzijní fond nesmí nakupovat akcie jiného penzijního fondu a vydávat dluhopisy.

Penzijní fond rozděluje zisk tak, že nejméně 5 % připadá do rezervního fondu a nejvíce 10 % se rozděluje podle rozhodnutí valné hromady, pokud se dále nestanoví jinak. Zbylá část se použije ve prospěch účastníků.

Penzijní fond je povinen nejdéle do tří měsíců po skončení pololetí a kalendářního roku zveřejňovat zprávy o svém hospodaření. U penzijních fondů, které existují déle než tři roky, se v roční zprávě o hospodaření uvádí přehled výsledků hospodaření za poslední tři roky. Zprávy o hospodaření se předkládají i ministerstvu a depozitáři.

Penzijní fond je povinen průběžně evidovat stav příspěvků jednotlivých účastníků, státních příspěvků a podílů účastníků na výnosech hospodaření penzijního fondu. Tyto finanční prostředky

vede penzijní fond na účtu ostatních kapitálových fondů. Prostředky, z nichž se stanoví výsluhová penze, musí být vedeny odděleně, to platí obdobně i pro invalidní penzi.

2.1.2.2. Ukončení činnosti penzijních fondů a vypořádání nároků z penzijního připojištění

Zrušení a likvidace penzijního fondu se řídí obchodním zákoníkem. Penzijní fond se ruší též dnem uvedeným v rozhodnutí ministerstva. K rozdělení, sloučení nebo splynutí penzijních fondů je také třeba povolení ministerstva. Při rozdělení nebo splynutí penzijních fondů mohou vzniknout pouze penzijní fondy podle tohoto zákona. Likvidátora penzijního fondu jmenuje a odvolává ministerstvo a penzijní fond v likvidaci nesmí uzavírat nové smlouvy.

Účastník u penzijního fondu, který byl zrušen rozdělením nebo splynutím, se stává účastníkem u nově vzniklého penzijního fondu, pokud do jednoho měsíce ode dne vyrozumění neodmítne penzijní připojištění u nově vzniklého penzijního fondu. Veškeré nároky z penzijních plánů se převádějí do penzijního připojištění u nově vzniklých penzijních fondů. Obdobně se postupuje i při zrušení penzijního fondu sloučením.

Při zrušení penzijního fondu bez právního nástupce se nároky účastníků vypořádají výplatou jednorázového vyrovnání nebo odbytného, pokud nedojde k převedení prostředků do jiného penzijního fondu.

2.1.3. Statut a penzijní plán

Penzijní plán a statut patří k základním dokumentům (vedle stanov penzijního fondu), které musí penzijní fond přiložit k žádosti o povolení ke svému vzniku a činnosti.

Každý penzijní fond musí mít statut a penzijní plán. Způsob přijímání statutu a penzijního plánu a jejich změny upravují stanovy penzijního fondu. Změny musí být schváleny ministerstvem, jinak jsou neplatné. Pokud ministerstvo do 30 dnů ode dne doručení návrhu na změnu nesdělí, že se změnou nesouhlasí, platí, že změna je schválena. Statut a penzijní plán musí být každému přístupný.

2.1.3.1. Statut

Statut musí obsahovat rozsah činnosti penzijního fondu, zaměření a cíle investiční politiky (zejména druhy majetkových hodnot, které budou pořizovány z peněžních prostředků penzijního fondu). Dále je nutné uvést zásady hospodaření penzijního fondu, způsob použití zisku a obchodní jméno a sídlo depozitáře.

2.1.3.2. Penzijní plán

Penzijní plán musí stanovit druhy penzí a ostatních dávek penzijního připojištění, podmínky nároku na dávky penzijního připojištění a jejich výplatu. Způsob výpočtu dávek poskytovaných z penzijního připojištění, výši příspěvků účastníků na penzijní připojištění (dále jen "příspěvek") a důvody vypovězení penzijního připojištění je nutné uvést také. Dále je zde uvedeno vše, co se týká změn v placení příspěvků (změny částek, nesprávné placení, odklad plateb, převzetí peněžních prostředků z penzijního připojištění u jiného penzijního fondu atd.) a zásady, podle kterých se účastníci včetně příjemců penzí podílejí na výnosech hospodaření penzijního fondu.

Každý penzijní plán musí upravit podmínky nároku účastníků na starobní penzi a jednorázové vyrovnání. Penzijní plán může upravit podmínky pro vznik nároků účastníků výhodněji, než je stanoveno v tomto zákoně. Samozřejmě je definována i invalidní penze.

Zákon o penzijním připojištění rozlišuje dva druhy penzijních plánů, a to příspěvkový a dávkový penzijní plán. Penzijní plán je sestavován jako příspěvkově definovaný penzijní plán, v němž výše penze závisí na úhrnu příspěvků zaplacených ve prospěch účastníka, podílu účastníka na výnosech hospodaření penzijního fondu a věku, od kterého se poskytuje penze (dále jen "příspěvkový penzijní plán"). Dávkový penzijní plán znamená, že výše penze je určena předem, tj. nezávisí přímo na výši zaplacených příspěvků a výši výnosů penzijního fondu. Pokud penzijní plán upravuje dávkově definovanou penzi, musí současně obsahovat kritéria rozdělení výnosů hospodaření penzijního fondu na část, k níž se přihlíží při stanovení výše penze podle příspěvkového penzijního plánu, a část, k níž se přihlíží při stanovení výše penze podle dávkového penzijního plánu. Příspěvkově definovaný penzijní plán zákon preferuje a umožňuje, aby podle dávkového penzijního plánu byla stanovena výjimečně pouze invalidní penze.

Pokud příspěvkový penzijní plán obsahuje výsluhovou penzi, nesmí být příspěvky určené na tuto penzi vyšší než příspěvky určené na starobní penzi. Výše penze a příspěvků se v penzijním plánu stanoví podle pojistně matematických zásad s přihlédnutím k výnosům hospodaření penzijního fondu.

2.1.4. Vznik a zánik penzijního připojištění

Penzijní připojištění vzniká na základě smlouvy mezi fyzickou osobou, která je způsobilá být účastníkem a penzijním fondem dnem stanoveným ve smlouvě. Na smlouvy podle tohoto zákona se nevztahují ustanovení občanského zákoníku o pojistných smlouvách.

Před uzavřením smlouvy musí být budoucí účastník seznámen se statutem a penzijním plánem.

Smlouvou se penzijní fond zavazuje poskytovat účastníku dávky penzijního připojištění za podmínek stanoveným penzijním plánem, účastník se zavazuje platit penzijnímu fondu příspěvky za podmínek stanoveným penzijním plánem a touto smlouvou. Ve smlouvě může účastník pro případ svého úmrtí určit osobu, které vznikne nárok na odbytné, je-li určeno více osob, musí účastník současně vymezit způsob rozdělení odbytného jednotlivým osobám. Ve smlouvě je třeba vždy sjednat poskytování starobní penze. Penzijní plán je nedílnou součástí smlouvy.

Účastník může penzijní připojištění kdykoliv písemně vypovědět. Penzijní plán může přitom stanovit výpovědní dobu, tato doba začíná prvním dnem kalendářního měsíce po doručení výpovědi a nesmí být delší než dva kalendářní měsíce.

Penzijní fond může penzijní připojištění písemně vypovědět pouze účastníku:

- a) který po dobu alespoň šesti kalendářních měsíců (popřípadě delší dobu) neplatil příspěvky nebo který nesplnil jinou povinnost vyplývající z penzijního plánu, s nímž tento plán spojuje možnost výpovědi. Účastník musí být nejméně jeden měsíc před vypovězením penzijního připojištění na možnost výpovědi písemně upozorněn.
- b) který při uzavírání smlouvy uvedl nepravdivé údaje mající vliv na nárok na poskytování státního příspěvku nebo na dávky penzijního připojištění nebo který zatajil skutečnosti, které jsou rozhodné pro uzavření smlouvy.
- c) který nesplňuje podmínky být účastníkem stanovené tímto zákonem.

Penzijní připojištění nelze podle předchozího odstavce vypovědět, jestliže by účastník splnil podmínku pro vznik nároku na penzi spočívající v placení příspěvku stanovenou penzijním plánem nebo by splnil tuto podmínku do konce výpovědní doby stanovené penzijním plánem.

Penzijní připojištění účastníka zaniká dnem:

- a) ukončení výplaty penze
- b) výplaty jednorázového vyrovnání
- c) na kterém se účastník a penzijní fond písemně dohodli
- d) ke kterému bylo penzijní připojištění vypovězeno
- e) výplaty odbytného při zániku penzijního fondu, pokud nedošlo k převzetí povinností penzijního fondu jiným penzijním fondem
- f) ukončení trvalého pobytu účastníka na území České republiky
- g) úmrtí účastníka

2.1.5. Státní dozor nad penzijními fondy

Činnost penzijního fondu a činnost depozitáře podle tohoto zákona podléhají státnímu dozoru, který vykonává ministerstvo. Ministerstvo je povinno dohlížet na dodržování tohoto zákona, statutu a penzijního plánu a dbát na ochranu účastníků. Zároveň kontroluje poskytování státních příspěvků (na každého účastníka pouze jeden státní příspěvek). Ministerstvo vede evidenci všech penzijních fondů a tato evidence je veřejně přístupná.

Pokud ministerstvo zjistí, že penzijní fond porušuje nebo neplní povinnosti stanovené v tomto zákoně, porušuje statut nebo penzijní plán, může:

- a) uložit, aby zjištěné nedostatky ve stanovené lhůtě byly odstraněny
- b) uložit pokutu až do výše 5 000 000 Kč
- c) pozastavit na vymezenou dobu (nejdéle však na šest měsíců) oprávnění představenstva nakládat s majetkem penzijního fondu; po tuto dobu je ustanoven správce majetku penzijního fondu
- d) snížit na vymezenou dobu (nejdéle však na dva kalendářní roky) část zisku, který se rozděluje podle výše uvedených pravidel
- e) odejmout povolení k činnosti

Ustanovení a) a b) platí obdobně pro depozitáře, jestliže porušuje své povinnosti.

2.1.6. Starý zákon versus novela ve vybraných kategoriích

Toto vše je pouze stručný přehled práv a povinností jednotlivých účastníků, penzijních fondů, depozitáře a Ministerstva financí.

Záměrně jsou zde vynechány části týkající se:

- nároků z penzijního připojištění
- příspěvků účastníků
- státních příspěvků

Považuji tyto kategorie za jedny z nejdůležitějších pro účastníky penzijního připojištění. Zároveň zde došlo k výrazným změnám v této oblasti schválením novely zákona o penzijním připojištění, která se stala účinnou dne 3. 8. 1999 pod číslem 170/1999 Sb. Tato novela vešla v platnost dne 1. 1. 2000 a částečně ovlivní další části této diplomové práce. Ostatní hlavy zákona podle mého vlastního názoru nedoznaly velkých změn. Hodlám zde proto provést srovnání pouze výše uvedených tří oblastí platných v současné době s podmínkami platnými pro smlouvy uzavřené podle starého zákona. Pro zájemce o podrobné změny v zákoně doporučuji přečíst novelu zákona, která je volně přístupná na Internetu.

Tato novela v podstatě umožnila zrod nového systému penzijního připojištění jako zdroje doplňkového příjmu k důchodu. Nedostatky původního znění zákona schváleného v roce 1994 činily v mnoha ohledech z penzijního připojištění záležitost krátkodobého spoření. Novelou došlo k jejich omezení či odstranění, a tak se systém stal skutečně tím, co se od něj očekává. [9]

V současné době existují dvě skupiny lidí, kteří mají uzavřené penzijní připojištění. První skupina vlastní smlouvy s platností podle starého zákona (k následným změnám může dojít pouze na základě oboustranné dohody, viz. výše) a druhá skupina vlastní smlouvy uzavřené po 1. 1. 2000 s určitými výjimkami. Přejít na nové podmínky lze kdykoliv, ovšem zpět to již není možné.

Existuje řada odlišností a následné odstavce je budou v nejdůležitějších bodech popisovat. Změny zavedené novelou se nedotkly jen účastníků, ale i penzijních fondů, jejich depozitáře či orgánů dozoru. Zvýšila se bezpečnost investiční činnosti penzijních fondů, zdokonalila a upřesnila se pravidla pro řešení různých situací, vznikajících mezi účastníkem a fondem. Jen těžko lze posoudit, zda výhody, které nám novela nabídla, vyvážily omezení touto novelou daná.

2.1.6.1. Nároky z penzijního připojištění

Z penzijního připojištění se poskytují tyto dávky:

- A) **penze**, kterou se rozumí pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu
- B) **jednorázové vyrovnání**
- C) **odbytné**

Dávky penzijního připojištění je penzijní fond povinen vyplácet ve lhůtách a způsobem stanoveným penzijním plánem nebo dohodnutým s příjemcem penze. Dávky penzijního připojištění se vyplácejí na základě žádosti oprávněného.

A) Penze

a) starobní penze - je dávka určená na krytí životních nákladů a sociálních potřeb ve stáří, kdy účastník penzijního plánu přestane vydělávat potřebné prostředky svou aktivní pracovní činností. Je součástí každého penzijního plánu. Podmínky nároku na starobní penzi obvykle spočívají v dosažení stanovené doby a stanoveného věku. V rámci penzijního připojištění v České republice je podle zákona podmínkou nároku na výplatu starobní penze dosažení důchodového věku, který nemůže být stanoven nižší než 50 let a případně současné dosažení pojištěné doby, která nemůže být požadována delší než 60 kalendářních měsíců. Obojí musí být konkrétně specifikováno v penzijním plánu každého penzijního fondu.

Starobní penze se v penzijních plánech často objevuje ve dvou formách, a to jako doživotní starobní penze (vyplácená až do smrti účastníka) a dočasná starobní penze (vyplácená po sjednanou dobu, ale jen pokud je příjemce naživu – na dobu určitou). Konkrétní podmínky pro tyto dvě podoby starobní penze jsou specifikovány v penzijních plánech jednotlivých fondů.

Podle novely zákona

Tato penze je opět nedílnou součástí každého penzijního připojištění s následujícími změnami. Nárok na starobní penzi má každý účastník, který splnil minimální dobu pojištění 60 kalendářních měsíců, přičemž tuto dobu nelze zkrátit. Maximální požadovaná doba pro starobní penzi nesmí překročit 120 měsíců. Dalším výrazným omezením je věk účastníka, který nesmí být nižší než 60 let. Výjimka platí pouze pro ty účastníky penzijního připojištění, kterým byl před věkem 60 let přiznán starobní důchod z důchodového pojištění.

Další podstatná změna týkající se starobní penze je zrušení dočasné starobní penze. Nový zákon definuje pouze starobní penzi jako doživotně vyplácenou, pravidelnou výplatu peněžní částky. Výjimkou je pouze penze pozůstalostní. [9]

b) invalidní penze – je dávka určená na krytí životních nákladů a sociálních potřeb při nastoupení invalidity v aktivním věku, kdy účastník penzijního plánu vzhledem ke svému zdravotnímu stavu není schopen vydělávat potřebné prostředky svou aktivní pracovní činností. Podmínky nároku na invalidní penzi obvykle spočívají v přiznání invalidity účastníkovi vymezené určitým objektivním způsobem při dosažení pojištěné doby a případně také stanoveného věku. Podle zákona platného v České republice je podmínkou pro invalidní penzi přiznání invalidního důchodu z důchodového pojištění a v případě invalidní penze podle dávkově definovaného přístupu i dosažení pojištěné doby, která nesmí být kratší než 60 kalendářních měsíců.

V praxi může být tato penze vyplácena různou dobu:

- doživotně
- do dosažení předčasného nebo normálního důchodového věku (poté je nahrazena starobní penzí)
- po předem stanovenou dobu
- po dobu invalidity (při reaktivaci se invalidní penze přestane vyplácet, při změně stupně invalidity se změní také její výše)

Podle novely zákona

Také tato penze doznala určitých změn. Zásadní změnou je omezení minimální doby spoření, která nyní činí 36 měsíců. Podmínky pro dávkově vyplácenou invalidní penzi zůstávají stejné. Dalším podmínkou pro invalidní penzi je přiznání plného invalidního důchodu. V původním znění zákona je slůvko „plný“ vynecháno. Záleželo tedy na jednotlivých penzijních fondech, zda přiznají invalidní penzi i pro účastníky, kteří nesplňují podmínku plné invalidity.

c) výsluhová penze – je dávka doplňující starobní penzi. Na rozdíl od starobní penze je nárok na výsluhovou penzi obvykle podmíněn jen dosažením stanovené pojištěné doby. Tato doba činí nejméně 180 kalendářních měsíců a nelze v penzijním plánu zkrátit. V praxi opět výsluhová penze může být vyplácena doživotně, nebo jen po předem stanovenou dobu.

V řadě států se tento pojem vůbec nevyskytuje a je věcně nahrazen možností předčasné starobní penze. Tato penze nedoznala žádných významných změn v novele zákona o penzijním připojištění.

d) pozůstalostní penze – je dávka určená pro pozůstalé (oprávněné osoby určené účastníkem) v případě smrti účastníka penzijního připojištění. Podmínky nároku na pozůstalostní penzi obvykle spočívají v úmrtí účastníka při dosažení stanovené pojištěné doby, která nemůže být delší než 60 kalendářních měsíců.

V praxi může být pozůstalostní penze vyplácena doživotně (do smrti pozůstalého), nebo po předem stanovenou dobu. Způsob a výše penze také často závisí na tom, jaký byl stav nároků příslušného účastníka v okamžiku jeho smrti (zda již měl nárok na výplatu některých dávek, některé dávky pobíral). Velice často se také tato penze kombinuje s penzí starobní.

Podle novely zákona

Zásadní změnou je pouze prodloužení minimální doby spoření na dobu 36 měsíců. Zákon je v oblasti této penze poměrně flexibilní, a proto existuje mnoho variant a omezení pro tuto penzi, které jsou konkrétně specifikované až v jednotlivých penzijních plánech schválených ministerstvem.

A1) Obecné shrnutí

Starý zákon

Obecně se tedy dá říct, že pokud penzijní plán stanoví jako podmínku nároku na penzi určitou dobu placení příspěvků na penzijní připojištění (dále jen "pojištěná doba"), nesmí být tato doba delší než 60 kalendářních měsíců. Toto ustanovení neplatí pro výsluhovou penzi a invalidní penzi stanovenou podle dávkového penzijního plánu.

Konkrétní doba je dále specifikována daným penzijním plánem jednotlivých penzijních fondů. Pozůstalostní penze náleží fyzické osobě, kterou účastník určil ve smlouvě. Starobní, invalidní a výsluhová penze náleží jen účastníku.

Novela zákona

Novela zákona o penzijním připojištění stanoví obecně minimální dobu placení příspěvků pro nárok na penzi 36 měsíců, přičemž tato doba nesmí být delší než 60 kalendářních měsíců kromě výše uvedených případů.

B) Jednorázové vyrovnání

Jednorázové vyrovnání je jednorázové vyplacení dávky, kterou může účastník nebo oprávněná osoba zvolit jako alternativu místo postupně vyplácené penze. V případě příspěvkově definovaných penzijních plánů, u nichž se prostředky shromážděné na kontě účastníka během jeho pojištěné doby potom rozpočítávají do penzí, vlastně jednorázové vyrovnání znamená vrácení zaplacených příspěvků včetně odpovídajících kapitálových výnosů, ale i příspěvků od státu, zaměstnavatele apod.

Podmínky nároku na jednorázové vyrovnání jsou shodné s podmínkami nároku na výplatu odpovídající penze. Dále jednorázové vyrovnání místo penze náleží všem účastníkům, pokud dojde k ukončení jejich trvalého pobytu na území České republiky.

Podle novely zákona

Podrobnější znění zákona se dotklo i této části. Je určena konkrétně doba, do které musí být jednorázové vyrovnání vyplaceno účastníkovi, který na ně již získal nárok.

Byl přidán i odstavec, týkající se přerušení penzijního připojištění. V případě nároku účastníka na jednorázové vyrovnání je fond povinen toto vyrovnání vyplatit do tří měsíců po doručení písemné žádosti.

C) Odbytné

Odbytné náleží účastníku, který zaplatil příspěvky alespoň na 12 kalendářních měsíců a jehož penzijní připojištění zaniklo výpovědí nebo dohodou, pokud mu není vyplácena penze a nedošlo k převodu prostředků do penzijního připojištění u jiného penzijního fondu. Dále se odbytné vyplácí fyzickým osobám určeným ve smlouvě, pokud účastník zemřel a nebyla mu vyplácena penze nebo vyplaceno jednorázové vyrovnání a pokud nevznikl nárok na pozůstalostní penzi.

Výše odbytného se stanoví jako úhrn příspěvků zaplacených účastníkem a podílu na výnosech hospodaření penzijního fondu odpovídajícího výši jím zaplacených příspěvků. Odbytné je penzijní fond povinen vyplatit do tří měsíců ode dne doručení žádosti oprávněné osoby o jeho výplatu. Nevyplacené příspěvky od státu je fond povinen vrátit ministerstvu rovněž do 3 měsíců od této žádosti. Tato povinnost vrácení nevyplaceného státního příspěvku neexistovala v původním znění zákona, což nebylo příliš známe a vyhovovalo především penzijním fondům.

D) Ostatní nároky z penzijního připojištění

Převod peněžních prostředků - účastník, jehož penzijní připojištění zaniklo a jemuž nevznikl nárok na penzi a nebylo vyplaceno odbytné, má nárok na převedení příspěvků včetně státního příspěvku a svého podílu na výnosech hospodaření penzijního fondu do penzijního připojištění u jiného penzijního fondu, pokud s tím tento penzijní fond souhlasí. Penzijní fond je povinen převést prostředky do tří měsíců ode dne doručení žádosti účastníka o převedení. K této žádosti je třeba přiložit souhlas penzijního fondu, do kterého se prostředky převádějí.

Zemřel-li účastník, kterému nebyla vyplácena penze, a nevznikl-li nárok na odbytné nebo pozůstalostní penzi, stává se částka (příspěvky účastníka a podíl na výnosech hospodaření penzijního fondu) předmětem dědictví, pokud jsou dědici.

Účastníci musí být nejméně jednou ročně penzijním fondem písemně informováni o výši všech prostředků, které penzijní fond eviduje ve jejich prospěch.

2.1.6.2. Příspěvky účastníků

Příspěvky účastníka platí účastník penzijního plánu na své penzijní připojištění nebo tento příspěvek (část příspěvku) za něj platí třetí osoba, a to fyzická (např. rodiče) nebo právnická (např. zaměstnavatel). Výše tohoto příspěvku účastníka se stanoví na kalendářní měsíc, přitom nesmí být nižší, než je částka zakládající nárok na státní příspěvek. Minimální částka je tedy 100 Kč, přičemž není předepsána žádná horní hranice. V případě placení příspěvků zaměstnavatelem je účastník povinen oznámit tuto skutečnost penzijnímu fondu (Oznámení o příspěvku zaměstnavatele). Výše státního příspěvku je počínaje srpnem 1999, tj. po nabytí účinnosti novely zákona, vypočtena jen z částky, kterou uhradil účastník nebo v jeho prospěch třetí osoba mimo zaměstnavatele. Toto opatření zavedla většina penzijních fondů, neboť možné pokuty z porušení zákona dosahují vysokých částek.

Příspěvky se platí do konce kalendářního měsíce, na který se platí, nebo pokud se příspěvky platí kumulovanou formou dopředu na delší období, do konce prvního kalendářního měsíce tohoto období. Příspěvek účastníka se považuje za zaplacený pokud je do konce kalendářního měsíce připsán na účet penzijního fondu u jeho depozitáře.

Část příspěvku účastníka musí být vždy určena na jeho starobní penzi. Jestliže penzijní plán obsahuje také výsluhovou penzi, může být další část příspěvku nepřevyšující část na starobní penzi určena na tuto výsluhovou penzi. Tyto prostředky jsou pak u fondu vedené na oddělených účtech.

Účastník má právo změnit výši svého příspěvku. Změna výše příspěvku je možná pouze do budoucna. V penzijním plánu může být stanovena lhůta pro tuto změnu, která však nesmí být delší než tři kalendářní měsíce ode dne doručení oznámení o změně výše příspěvku. Účastník nemůže platit příspěvek současně na penzijní připojištění u více penzijních fondů.

V souvislosti s placením příspěvků fondy mohou volit také následující strategie:

- *přerušeni placení příspěvků* – účastník se písemně dohodne s fondem na přerušeni placení příspěvků, přičemž doba přerušeni se nezapočítává do pojištěné doby a účastník nemá nárok na státní příspěvek.
- *odklad placení příspěvků* – po písemné dohodě s fondem účastník odloží platbu svých příspěvků. Doba odkladu se započítává do pojištěné doby, ale nevzniká nárok na státní příspěvek.
- *opožděné placení příspěvků* – pokud platba nebyla připsána u depozitáře penzijního fondu do konce kalendářního měsíce, pak se tento měsíc nezapočítává do pojištěné doby a nevzniká nárok na státní příspěvek.
- *nesprávné placení příspěvků* – je-li platba nižší než smluvně sjednaná částka, pak se připíše jako mimořádný příspěvek, tento měsíc se nezapočítává do pojištěné doby a účastník má nárok na státní příspěvek odpovídající výši platby.

Ve všech těchto případech má účastník právo na podíl na výnosech fondu, odpovídající jeho evidovaným prostředkům. [6]

2.1.6.3. Státní příspěvky

Státní příspěvky se poskytují ve prospěch účastníků penzijního připojištění ze státního rozpočtu, přičemž na každý kalendářní měsíc náleží každému účastníkovi s příspěvkem zaplaceným do konce měsíce jeden státní příspěvek. Penzijní fond je povinen evidovat tyto státní příspěvky poskytnuté ve prospěch jednotlivých účastníků a hospodařit s nimi stejným způsobem jako s příspěvky zaplacenými účastníky.

Výše státního příspěvku na kalendářní měsíc se stanoví podle měsíční výše příspěvku účastníka placeného na penze stanovené podle příspěvkového penzijního plánu takto:

Tab. č. 1 – Výše státního příspěvku

TABULKA STÁTNÍHO PŘÍSPĚVKU Zvýhodněná sazba o 25 % v prvních dvou letech penzijního připojištění		
<i>Měsíční příspěvek účastníka</i>	<i>Státní příspěvek v prvních dvou letech penzijního připojištění</i>	<i>Státní příspěvky v dalších letech penzijního připojištění</i>
100 - 199 Kč	50 Kč + 40% z částky nad 100 Kč	40 Kč + 32% z částky nad 100 Kč
200 - 299 Kč	90 Kč + 30% z částky nad 200 Kč	72 Kč + 24% z částky nad 200 Kč
300 - 399 Kč	120 Kč + 20% z částky nad 300 Kč	96 Kč + 16% z částky nad 300 Kč
400 - 499 Kč	140 Kč + 10% z částky nad 400 Kč	112 Kč + 8% z částky nad 400 Kč
500 a více Kč	150 Kč	120 Kč

Jak ukazuje předchozí tabulka, tak pouze po dobu prvních dvou let penzijního připojištění náleží účastníkovi státní příspěvek zvýšený o 25 %. Toto se vztahuje pouze na první penzijní připojištění, při uzavření další smlouvy je státní příspěvek nezvýšený.

Pokud účastník platí příspěvek za delší období než kalendářní měsíc, stanoví se výše státního příspěvku podle průměrné měsíční výše připadající na toto období. Pro účely poskytnutí státního příspěvku se výše příspěvku účastníka zaokrouhluje na celé koruny směrem dolů.

Státní příspěvek se dělí na jednotlivé penze (pokud jsou sjednané) v poměru příspěvků účastníka na tyto penze s tím, že příslušné prostředky jsou vedené na oddělených účtech. Penzijní fond podává písemnou žádost o poskytnutí státního příspěvku souhrnně za všechny účastníky, kterým náleží státní příspěvek za dané čtvrtletí vždy v měsíci následujícím po tomto čtvrtletí.

Podle novely zákona

Část týkající se státního příspěvku doznala v podstatě nejradikálnějších změn.

První velkou změnou je oblast týkající se § 27 odst. 5 zákona (patří do předchozí kapitoly, přesto bych jej zahrnul raději do této oblasti), který říká, že státní příspěvek se neposkytuje na příspěvky, které hradí zaměstnavatel za svého zaměstnance.

Další radikální změnou s dopadem i na státní rozpočet je změna ve výši státního příspěvku. Od 1. ledna 2000 je možné získat státní příspěvek podle následující tabulky. Jedná se hlavně o smlouvy uzavírané již podle novely zákona, případně o smlouvy účastníků, kteří se rozhodnou přejít na nový penzijní plán jednotlivých fondů. Přechodná ustanovení zákona navíc umožňují získat vyšší státní příspěvek ještě před schválením penzijních plánů ministerstvem. Účastník se pouze smluvně zaváže, že bude plnit podmínky penzijního připojištění podle novely zákona. [9]

Tab. č. 2 – Výše státního příspěvku podle novely zákona

TABULKA STÁTNÍHO PŘÍSPĚVKU	
<i>Měsíční příspěvek účastníka</i>	<i>Státní příspěvek na penzijního připojištění</i>
100 - 199 Kč	50 Kč + 40% z částky nad 100 Kč
200 - 299 Kč	90 Kč + 30% z částky nad 200 Kč
300 - 399 Kč	120 Kč + 20% z částky nad 300 Kč
400 - 499 Kč	140 Kč + 10% z částky nad 400 Kč
500 a více Kč	150 Kč

Existuje zde ovšem jeden problém, který se stane nemilým překvapením. Týká se výše státního příspěvku. Jedná se o určitou skupinu klientů penzijních fondů, kterým na jejich penzijní připojištění přispívá zaměstnavatel. Při pohledu na výpis svého účtu u penzijního fondu mohou očekávat nižší částky. Nový zákon totiž ruší výplatu státního příspěvku vztahující se k penězům, které na konto penzijního připojištění platí za pracovníka jeho zaměstnavatel. Formulace uvedené v zákoně však způsobily, že toto lze nyní sto procentně tvrdit pouze o klientech, kteří uzavřou smlouvu podle nového zákona. Co tedy bude s klienty se smlouvami podle starého zákona? Stát jim dosud vyplácel státní příspěvek bez ohledu na to, od koho peníze přišly. Ale podle ministerstva financí státní příspěvek na peníze od zaměstnavatele nenáleží žádným klientům, a to od srpna 1999, kdy nabyl zákon účinnosti. Výklad zákona je tedy velice nejasný. Přesto již většina penzijních fondů nenárokovala za třetí čtvrtletí státní příspěvek na peníze od zaměstnavatelů. Případné penále od kontroly ministerstva by byly důsledkem neoprávněné žádosti o státní příspěvky, a to žádný penzijní fond nebude zbytečně riskovat. [13 - ročník 12/1999]

Např. Účastník, který si spoří na penzijní připojištění 100 Kč a 400 Kč mu přispívá zaměstnavatel obdržel za každý kalendářní měsíc státní příspěvek ve výši 150 Kč respektive 120 Kč. Za poslední pololetí roku 1999 se ale výše jeho příspěvku změnil. Každý měsíc obdrží pouze 50 Kč resp. 40 Kč

od státu, což je státní příspěvek vztahující se k jeho vlastním vkladům. Výsledkem je částka 600 Kč resp. 480 Kč, o které je účastník „ošízen“ díky nejasnému výkladu novely zákona.

2.1.7. Daňové úlevy v penzijním připojištění

2.1.7.1. Odložená daň z podílů na výnosech

Každý klient penzijního připojištění má nárok na tzv. odloženou daň z podílu na výnosech hospodaření penzijního fondu. Prakticky to znamená, že veškeré připsané výnosy jsou osvobozené od daně z výnosů rovnající se 15 % po celou dobu pojištěné doby. Těchto 15 % je odečítáno až při výplatách jednotlivých dávek z penzijního připojištění. Tato odložená daňová povinnost přináší klientům jednotlivých penzijních fondů obrovskou výhodu oproti jiným peněžním ústavům, které tuto odloženou daň nemohou použít (např. banky). Výsledná vypočítaná daň totiž zůstává účastníkovi na jeho účtu u penzijního fondu a neustále se započítává do základu, ze kterého se vypočítávají další výnosy fondu.

Srovnání této daňové výhody ukazuje následující tabulka. Pro zjednodušené počítání budeme uvažovat neustálé zhodnocení vkladů 10 % p.a. pro obě finanční instituce s ročním úrokovým obdobím. Státní příspěvek nebudeme brát v úvahu. Výsledné částky jsou v Kč, zaokrouhlené na dvě desetinná místa.

Tab. č. 3 – Demonstrace odložené daňové povinnosti

	OPERACE	BANKA	PENZIJNÍ FOND
1.rok	vklad	6000,00	6000,00
	výnos	600,00	600,00
	daň 15%	90,00	90,00
	zůstatek	6510,00	6600,00
2.rok	vklad	12510,00	12600,00
	výnos	1251,00	1260,00
	daň 15%	187,65	189,00
	zůstatek	13573,35	13860,00
10.rok	vklad	89010,60	95624,55
	výnos	8901,06	9562,45
	daň 15%	1335,16	1434,37
	zůstatek	96576,50	105187,00
20.rok	vklad	290262,08	343650,00
	výnos	29026,21	34365,00
	daň 15%	4353,93	5154,78
	zůstatek	314934,36	378015,00
30.rok	vklad	745288,35	986964,14
	výnos	74528,84	98696,41
	daň 15%	11179,33	14804,46
	zůstatek	808637,86	1085660,55
	výběr z účtu	808637,86	922811,47

Výsledek po 30ti letech ukazuje na značné výhody penzijních fondů, které využívají odložené daňové povinnosti ve prospěch svých klientů. Tento rozdíl navíc rapidně naroste, pokud se bude počítat i s účastí státu formou státního příspěvku.

2.1.7.2. Daňová úleva pro každého účastníka penzijního připojištění

Podle novely zákona může *každý* účastník snížit svůj základ daně o součet příspěvků, které sám zaplatí na penzijní připojištění za kalendářní rok snížený o 6000 Kč. Maximální částka, o kterou lze snížit základ za kalendářní rok může činit 12 000 Kč. [9]

Tato daňová úleva navazuje na výši měsíčního příspěvku účastníka (viz. následující tabulka).

Tab. č. 4 – Daňová úleva pro každého

MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK (v Kč)	SNÍŽENÍ ROČNÍHO ZÁKLADU DANĚ (v Kč)
500	0
800	3600
1000	6000
1500	12000
2000	12000

Této úlevy je ale samozřejmě možné využít i v kombinaci se změnou výše měsíčního příspěvku.

Např. Účastník bude platit měsíční příspěvek 500 Kč, tudíž nemá nárok na daňovou úlevu. Ke konci roku ale oznámí fondu zvýšení měsíčního příspěvku (maximální doba pro uznání změny fondem je 3 měsíce, konkrétně je to dáno jednotlivými penzijními plány) na 12 500 Kč v prosinci. Po skutečném zaplacení je součet všech příspěvků za kalendářní rok ve výši 18 000 Kč a tato výše umožní snížit základ daně o maximální možnou částku. [9 - citace strana 5]

Tento systém umožňuje už od ledna 2001 uplatnit daňovou úlevu, o kterou si může účastník snížit základ daně za minulý kalendářní rok. Odečet se tedy provádí zpětně ve formě daňového přiznání, nikoli snížením měsíčních záloh daně z příjmu.

Tato možnost otevírá poměrně velký prostor pro manipulaci s daňovým přiznáním. Situace jednotlivých účastníků se budou lišit v závislosti na výši příjmů a hranici daňového pásma, do

kterého se účastníci dostanou. Minimálním přínosem při plném využití limitu 12 000 Kč je pouhých 1 800 Kč v případě daňového pásma 15 %. Naopak u klientů s vyššími příjmy, které přesahují do nejvyšších daňových skupin, může tato možnost citelně ovlivnit platbu daně. Optimálně ovšem tuto možnost budou využívat lidé, kteří přepadávají do vyššího daňového pásma jen o částku okolo 10 000 Kč. Peníze uložené na penzijní připojištění jim pak mohou přinést mnohem větší výhody než doposud.

O částku, o kterou se sníží odváděná daň z příjmu, přijde pochopitelně na svých příjmech vlastně stát. Jedná se tedy o jakousi další podporu státu tomuto produktu. Na příspěvky placené zaměstnavatelem nebo třetí osobou nelze daňovou úlevu uplatňovat.

2.1.7.3. Daňové úlevy pro zaměstnavatele

Zaměstnavatel může zahrnout od 1. ledna 2000 do svých daňově uznatelných nákladů měsíční příspěvek na penzijní připojištění zaměstnance. Výše je limitována 3 % jeho vyměřovacího základu na sociální pojištění, což je přibližně do výše 3 % hrubé mzdy. Je-li příspěvek vyšší, částku nad 3 % nelze do nákladů započítat.

Viz přílohy - tabulka č. 14

Podle původního znění zákona mohl zaměstnavatel přispívat svým zaměstnancům pouze ze zisku po zdanění. Příspěvek tedy byl zdaněn daní z příjmu právnických osob. Zaměstnanec pak dále musel příspěvek vykázat jako součást svých zdanitelných příjmů a příspěvek tedy byl zdaněn podruhé daní z příjmu fyzických osob. Docházelo tedy ke dvojímu zdanění, což bylo hodně kritizované.

2.1.7.4. Daňové úlevy pro zaměstnance

Novela zákona zasáhla i tuto oblast ku prospěchu všech zaměstnanců. Měsíční příspěvek poskytnutý zaměstnavatelem na penzijní připojištění jeho zaměstnance je osvobozen od daně z příjmu fyzických osob až do výše 5 % vyměřovacího základu na sociální pojištění zaměstnance. Tato částka opět přibližně odpovídá 5 % hrubé mzdy. Pokud přesáhne příspěvek těchto 5 %, je třeba z převyšující částky zaplatit daň z příjmu. [9]

2.1.7.5. Úlevy na sociálním a zdravotním pojištění zaměstnanců

Příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění se nezahrnuje do vyměřovacího základu zaměstnance pro sociální pojištění. Z příspěvku podle zákona 592/1992 Sb. a 589/1992 Sb. se neodvádí sociální a zdravotní pojištění – toto platí jak pro zaměstnavatele tak i pro zaměstnance. U sociálního pojistného existuje výjimka. Toto pojistné se bude platit, pokud by byl příspěvek vázán na výkon práce a byl stanoven procentem z platu dosaženého v daném měsíci. [9, 12 - ročník 3/2000]

2.2. LEGISLATIVNÍ RÁMEC ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

V České republice vychází životní pojištění z následujících platných norem. Jedná se o zákon č. 185/1991 Sb., o pojišťovnictví a hlavně občanský zákoník č. 40/1964 Sb. a jeho novelizace. Dále platí všeobecné pojistné podmínky schvalované Ministerstvem financí ČR. Všeobecné pojistné podmínky, které se vážou k daným konkrétním smlouvám, musí pojišťovna podle zákona přiložit ke každé smlouvě v té podobě, do které je daná pojišťovna specifikovala.

2.2.1. Účastníci pojištění osob

- *Pojistitel* - je subjekt, k jehož předmětu podnikání patří provozovat pojišťovací činnost na základě Ministerstva financí České republiky. Většinou se jedná o pojišťovny.
- *Pojistník* - je fyzická nebo právnická osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu, má právo disponovat s pojistnou smlouvou a povinnost platit pojistné.
- *Pojištěný* - je fyzická osoba, na jehož majetek, život, zdraví nebo odpovědnost za škodu se pojištění vztahuje. V případě pojistné události má právo na pojistné plnění, není-li stanoveno jinak. Někdy se pro pojištěného používají pojmy - pojištěnec nebo účastník.
- *Oprávněná osoba* - je fyzická nebo právnická osoba, které v případě pojištění ve prospěch jiné osoby vznikne v případě pojistné události právo na pojistné plnění. Pojištěný je osobou odlišnou od oprávněné, proto má smysl mluvit o této osobě jen u pojistných produktů s pojistným plněním v případě smrti. Oprávněná osoba může být stanovena pojistníkem při uzavření pojistné smlouvy, není-li tomu tak, stanovuje občanský zákoník pořadí těchto osob. Na prvním místě je manželka pojištěného, následují děti pojištěného, třetí místo zaujímají rodiče

pojištěného. Poté jsou na řadě osoby, které žily s pojištěným po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které o něho pečovaly nebo byly odkázány výživou na pojištěného. Poslední skupinou jsou dědici pojištěného. Pokud nelze uplatnit ani jeden z předchozích případů, pojistka není vyplacena. [15]

Pojistník a pojištěný mohou být případně tatáž osoba.

2.2.2. Základní pojmy

Tyto základní pojmy je třeba vysvětlit, neboť se poměrně často vyskytují v následujících kapitolách týkajících se životního pojištění.

Pojistná částka - je v pojistné smlouvě dohodnuté nejvyšší plnění z pojistné události, eventuálně z několika pojistných událostí za určité časové období. Může být využívána i jako základ pro výpočet pojistného, v pojištění osob je základem pro stanovení výše pojistného plnění.

Pojistná smlouva - je právní dokument vytvořený písemnou formou, jehož obsahem jsou smluvní ujednání a podmínky pojistného vztahu, které jsou závazné pro smluvní strany.

Pojistná událost - je nahodilá skutečnost, se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele plnit, její konkretizaci určují všeobecné pojistné podmínky a smluvní ujednání.

Pojistné - je úplata za poskytování pojistné ochrany. Buď je placeno v opakovaně dohodnutých pojistných obdobích (běžné pojistné) nebo je zapláceno najednou za celou pojistnou dobu (jednorázové pojistné).

Všeobecné pojistné podmínky - jsou upravené podmínky pojištění konkrétního pojistitele, které podléhají schválení orgánu státního dozoru nad pojišťovnictvím. Jejich povinný obsah stanoví § 13 zákona o pojišťovnictví. Tvoří nedílnou součást smlouvy.

Odbytné - je částka, na niž má nárok ten, kdo s pojistitelem uzavřel pojistnou smlouvu, a to na základě jeho žádosti o zrušení životního nebo důchodového pojištění při splnění stanovených podmínek. Výplatou odbytného pojištění zaniká. Předpoklady, za nichž vzniká právo na zrušení pojištění s výplatou odbytného, stanoví pojistná smlouva či všeobecné pojistné podmínky.

[15]

3. CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH INSTITUCÍ PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ A KAPITÁLOVÉHO ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

3.1. PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ U VŠEOBECNÉHO VZÁJEMNÉHO PENZIJNÍHO FONDU

3.1.1. Základní informace o Všeobecném vzájemném penzijním fondu (dále jen „VVPF, a.s.“).

Sídlo společnosti:	Rumunská 1, 120 00 Praha 2
Bezplatná informační linka:	0800 / 19 99 22
Internet:	www.vvpf.cz
e-mail:	info@vvpf.cz
Datum zahájení činnosti:	15.10. 1994
Akcionář:	Mostecká uhelná společnost, a.s. 100 % od 10.2. 1998
Depozitář:	Živnostenská banka, a.s. Praha
Auditor společnosti v roce 1999:	KPMG Česká republika, s.r.o.

3.1.2. Časová osa základních událostí VVPF, a.s.

5.9. 1994	Ministerstvo financí udělilo povolení k činnosti
15.9. 1994	VVPF, a.s. zapsán do Obchodního rejstříku
15.10. 1994	fond oficiálně zahájil činnost
2.10. 1994	první klient
16.1. 1996	50 000 klient
1.2. 1998	fond získává 100 % vlastníka
11.5. 1998	100 000 klient
1.3. 1999	fond získává pozitivní rating

[10]

VVPF, a.s. nabízí penzijní připojištění podle následujících podmínek stanovených podle schváleného penzijního plánu. Nový penzijní plán vyplývající z novely zákona byl schválen až po napsání této části, a proto nové podmínky a možnosti zde nejsou zahrnuty.

3.1.3. Vznik a zánik penzijního připojištění

Účastníkem penzijního připojištění se může stát pouze fyzická osoba, která v den podpisu smlouvy je starší 18ti let a má trvalý pobyt na území České republiky (tedy i cizinec). Před podpisem smlouvy musí být účastník seznámen s penzijním plánem a statutem penzijního fondu. Smlouvu mohou smluvní strany změnit jen písemným dodatkem ke smlouvě. Účastník může spořit pouze u jednoho penzijního fondu (rozumí se se státní účastí).

Podmínky pro zánik a vypovězení přesně odpovídají zákonným podmínkám.

3.1.4. Dávky a podmínky nároku na penzijní připojištění

3.1.4.1. Starobní penze

Účastník musí vždy sjednat poskytování starobní penze a může si zvolit jeden z následujících druhů:

A) *doživotní* – nárok vzniká účastníkovi po dosažení věku 60 let a při splnění pojištěné doby, která činí:

- 36 kalendářních měsíců pro účastníky, kteří v den vzniku penzijního připojištění dosáhli 60 a více let věku
- 60 kalendářních měsíců pro ostatní účastníky

Tato penze se vyplácí po celou dobu života účastníka a pobírání této penze je možné kdykoli ukončit výplatou jednorázového vyrovnání. Bonusem pro účastníka je 13. výplata penze, kterou obdrží příjemce starobní penze v roce, ve kterém se dožije 65, 70, 75 let a každého dalšího pětiletého životního jubilea. Nárok na tuto dávku je v měsíci, ve kterém se účastník dožívá výše uvedeného věku.

B) *na dobu určitou* – nárok vzniká účastníkovi po dosažení 50 let věku a při splnění pojištěné doby, která činí:

- 36 kalendářních měsíců pro účastníky, kteří v den vzniku penzijního připojištění dosáhli 50 a více let věku
- 60 kalendářních měsíců pro ostatní

Doba výplaty této penze je určena účastníkem, nesmí být však kratší 10 let.

Mimořádná splátka starobní penze – účastník může na počátku nebo v průběhu pobírání starobní penze požádat o její mimořádnou splátku, maximálně však jednou a to do výše 50 % aktuálního stavu vedených prostředků na osobním účtu ve prospěch starobní penze.

3.1.4.2. Výsluhová penze

Účastník si může sjednat poskytování této penze. Veškerá následující omezení vyplývající ze zákona jsou totožná s podmínkami uvedenými v penzijním plánu. Pokud není ve smlouvě sjednána doba výplaty, trvá výplata této penze 10 let, pokud účastník nepožádá o výplatu jednorázového vyrovnání.

3.1.4.3. Invalidní penze

Nárok vzniká účastníkovi penzijního připojištění, jestliže:

- ve smlouvě sjednal poskytování invalidní penze
- platil příspěvky alespoň po stanovenou pojištěnou dobu 12 kalendářních měsíců
- v průběhu penzijního připojištění mu byl přiznán *plný* invalidní důchod z důchodového pojištění
- dosud mu nevznikl nárok na starobní penzi

Výše invalidní penze je rovna maximálně 50 % prostředků určených na starobní penzi, které jsou na osobním účtu účastníka v době vzniku nároku na invalidní penzi. Doba výplaty je nejméně ve 12 měsíčních splátkách, nejvíce však ve 36 měsíčních splátkách, pokud se účastník nedohodne na delším období.

Souběh výplaty invalidní a starobní penze není možný.

3.1.4.4. Pozůstalostní penze

Nárok má fyzická osoba (osoby) určená ve smlouvě, jestliže došlo k úmrtí účastníka po vzniku nároku na starobní nebo výsluhovou penzi (i během výplaty těchto dávek) a byla-li penze ve smlouvě sjednána. Výplata této penze trvá jeden rok a je vyplácena formou 12 splátek.

Ostatní druhy dávek z penzijního připojištění – jednorázové vyrovnání a odbytné je vypláceno přesně podle zákonem stanovených podmínek. Uplatnění nároku na penzi uplatňuje účastník nebo oprávněná osoba písemně, nejdříve však tři měsíce přede dnem, kdy nárok na penzi vznikne.

Výše starobní, výsluhové a invalidní penze závisí na úhrnu prostředků na příslušné části osobního účtu, na dosaženém věku, na dosaženém věku v době podání žádosti o penzi a na době, po kterou chce účastník penzi pobírat. Při výpočtu penze se nečiní rozdíl mezi muži a ženami, neberou se tedy v úvahu úmrtnostní tabulky.

V polovině roku 1999 k úmrtnostním tabulkám nepřihlížely pouze tyto fondy: Energie PF, PF Viva a VVPPF, a.s.. [6]

3.1.5. Příspěvky účastníků

Každý příspěvek účastníka je násobkem 50 Kč na jeden kalendářní měsíc, přičemž nejnižší příspěvek činí 100 Kč. Každý účastník může do budoucna měnit výši svých příspěvků.

3.1.5.1. Placení příspěvků

Za účastníka může s jeho souhlasem platit příspěvek nebo jeho část též třetí osoba a třetí osobou může být i zaměstnavatel. Účastník nebo třetí osoba (se souhlasem účastníka) se může s penzijním fondem dohodnout na placení příspěvků předem na delší období – čtvrtletí, pololetí, rok atd.

Příspěvek lze platit bankovním převodem, poštovní poukázkou nebo prostřednictvím SIPO. Každý příspěvek musí být zaplacen včas (tak, aby byl do konce měsíce, na který je určen, připsán

na účet penzijního fondu u depozitáře) a ve sjednané výši. Za příspěvky, které nejsou včas zaplacený, nevzniká nárok na státní příspěvek.

3.1.5.2. Odklad a přerušení placení příspěvků

Účastník může na základě písemné dohody s penzijním fondem dočasně odložit nebo přerušit placení příspěvků.

A) Odklad

Dohodne se doba odkladu a termín, kdy účastník zaplatí příspěvky za dobu odkladu.

- maximální doba odkladu je 12 měsíců
- doba odkladu se započítává do pojištěné doby
- za dobu odkladu nevzniká účastníku nárok na státní příspěvek

B) Přerušení

- dohodne se doba přerušení placení příspěvků
- doba přerušení se nezapočítává do pojištěné doby

3.1.5.3. Osobní účty

Penzijní fond na osobních účtech vede odděleně evidenci:

- příspěvcích zaplacených účastníkem a o podílech na výnosech hospodaření penzijního fondu odpovídajících výši účastníkem zaplacených příspěvků
- státních příspěvcích poskytnutých ve prospěch účastníka a podílech na výnosech z nich plynoucích

Jednou ročně penzijní fond písemně sdělí každému účastníku informaci o výši všech prostředků, které eviduje ve prospěch jeho nároků z penzijního připojištění a o stavu těchto nároků. Jedná se o výpis z osobního účtu účastníka.

3.1.6. Doplnkové produkty pro klienty VVPF, a.s.

Penzijní fond přináší tyto výhody již v době spoření:

- Doplnkové úrazové pojištění – výhodné úrazové pojištění u Česko-rakouské pojišťovny, a.s. za 200 Kč ročně. Toto pojištění lze uzavřít pouze prostřednictvím obchodních zástupců fondu,

v centrále VVPF, a.s. nebo přímo na všech pobočkách ČRP, a.s.. Jedná se o pojištění pro případy trvalé invalidity následkem úrazu, kdy pojistná částka představuje 200 000 Kč podle stupně poškození, i pro případ úmrtí úrazem ve výši 100 000 Kč.

- Karta Prestige Clubu – pro každého účastníka penzijního připojištění u VVPF, a.s.. Karta umožňuje nákupy zboží a služeb se slevami od 5 do 20 % ve vybrané síti prodejen a provozoven. Tato karta je platná pro každého účastníka po dobu trvání smlouvy a vyplácení dávek. Katalog firem poskytujících slevy na tuto kartu je přístupný na Internetu. (<http://www.prestige.cz>)
- Sleva na pojištění aut – možnost využít slevy na havarijní pojištění motorových vozidel (KASKO) u Česko-rakouské pojišťovny.
- Slevy na zájezdy u cestovní kanceláře Globtour Praha – procentní slevy z pobyků pro celou rodinu i jednotlivce z pobyků uvedených v katalogu cestovní kanceláře.

[10, 11]

3.1.7. Rating penzijních fondů

Některé penzijní fondy již projevily zájem o ohodnocení jejich hospodaření. Jedná se o přidělení ratingu, který vyjadřuje schopnost společnosti dostát svým závazkům a zároveň poukazuje na zprůhlednění hospodaření. V současné době si ratingové ohodnocení nechaly vypracovat pouze dva fondy - VVPF, a.s. a Penzijní fond Komerční banky, a.s.. Ratingové agentury svým výrokem posuzují všechny aspekty správného fungování fondu. Jejich zkoumání jde tedy výrazně nad rámec běžného auditu. První ohodnocení získal již v březnu VVPF, a.s. od společnosti Czech Rating Agency - Baa-, tedy třetí nejvyšší ohodnocení, kterého může český subjekt podle mezinárodní stupnice dosáhnout. V polovině roku získal Penzijní fond Komerční banky, a.s. ohodnocení od téže agentury - Baa. Podle lokální stupnice ČR oba fondy dosáhly nejvyššího možného ocenění. [10, 12 - ročník 3/2000]

Tyto informace mají největší význam pro investory, obchodní partnery a především pro klienty penzijních fondů. Dokazují, že zpochybňovaná bezpečnost a důvěryhodnost penzijních fondů není oprávněná.

3.1.8. Srovnání různých penzijních fondů pomocí vybraných ukazatelů

Tab. č. 5 – Výnosy vybraných penzijních fondů

VÝNOSY PENZIJNÍCH FONDŮ APF ČR (vypočtené v procentech dle metodiky APF ČR)				
NAZEV	1995	1996	1997	1998
Allianz - Živnobanka PF	-	*	8,9	9,1
Báňský a hutní PF	-	-	7	
Českomoravský PF	10,4	10,9	10,3	10,02
Český PF Zdraví	-	*	6,3	8,6
Generali - Creditanstalt PF	10,3	10,61	14,4	11,3
Hornický PF Ostrava	0	3,47	7,84	7,7
PF CERTUM - RENTA	15,2	14,3	13	-
PF České pojišťovny	10,3	9,2	9,6	9,72
PF JISTOTA	-	8	7	8,8
PF Komerční banky	9,44	8,36	9,1	9,5
PF KORUNA	12,35	11	10,1	8,9
PF SPOKOJENOSTI	0	16,4	8	10,9
PF ŠKODA	5,75	0	8,42	8,19
PF THALIA	-	-	-	-
PF VIVA	12,3	16,1	13,1	10,1
PF VZP	14,6	14,6	13	8
PF VYŠEHRAD	14	13	11,2	-
Průmyslový PF	12,8	12,1	11	9,32
Spořitelní PF	-	8,1	9,05	8,33
Stavební PF	-	-	-	8,5
Vojenský otevřený PF	9,45	10	10,03	9,7
Všeobecný vzájemný PF	10,1	10,2	10	9,3
WINTERTHUR PF	12,8	11,45	11,2	10,1
Zemský PF	11,8	7	7	7-13

* nelze uvést z důvodu sloučení s jiným fondem

Tab. č. 6 – Přehled největších penzijních fondů a jejich vlastníků

PŘEHLED NEJVĚTŠÍCH PENZIJNÍCH FONDŮ K 4.12. 1999		
Penzijní fond	Počet klientů	Vlastníci 1)
Vojenský otevřený PF	350000 2)	Union Group 78,8 %; Forces 10,9 %; Union banka 6,5 %; Česká finanční 3,9 %
PF Komerční banky	213000	Komerční banka 100 %
Průmyslový PF	196000	ING CONTINENTAL EUROPE HOLDINGS B.V. 100 %
Spořitelní PF	213000	Česká spořitelna 92 %; Spořitelní investiční společnost 8 %
PF České pojišťovny	160000	Česká pojišťovna 100 %
Winterthur PF	130000	Winterthur Švýcarsko 100 %; Evropská banka pro obnovu a rozvoj 15 %
Českomoravský PF 3)	130000	Investiční a poštovní banka 50 %; IPB pojišťovna 20 %; Domeana 30 %
Všeobecný vzájemný PF	97000	Mostecká uhelná společnost 100 %
Allianz - Živnobanka PF	65000	Allianz pojišťovna 45 %; Živnostenská banka 45 %; Hypo Vereisbank CZ 10 %
PF Jistota 4)	52000	PROXY - FINANCE Praha, Železniční stavitelství Brno, Odb. svaz železničářů
PF Koruna 4)	58000	Expandia Praha 28 %; Gumotex Břeclav 10 %; Žďas 10 %; BVV 10 %
Český PF Zdraví 3)	38000	Investiční a poštovní banka

1) Vlastníci k 31.3. 1999

2) Údaje jsou k 1.4. 1999 po sloučení s Podnikatelským PF a PF Union

3) ČMPF a PF Zdraví oznámily sloučení

4) PF Jistota a PF Koruna oznámily sloučení k 31.12. 1999

Zdroj APF ČR, penzijní fondy

Tab. č. 7 – Hospodaření vybraných penzijních fondů

HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH PENZIJNÍCH FONDŮ (v miliónech Kč)			
FOND	Zisk 1999*	Zisk 1998*	Zisk 1997
Vojenský otevřený PF	400	369	255
PF Komerční banky	367	405	278
PF České pojišťovny	200	175	54,5
Českomoravský PF	126	144	107
Spořitelní PF	123	132	90,4
Podnikatelský PF	-	117,1	112
Všeobecný vzájemný PF	-	51,2	17,6
PF Jistota	-	34,6	17,8
PF Koruna	-	40	24

* předběžné neauditované výsledky

Tab. č. 8 – Penzijní fondy s výší základního jmění pod 50 miliónů Kč

PENZIJNÍ FONDY, KTERÉ MUSÍ PODLE NOVELY ZÁKONA NAVÝŠIT ZÁKLADNÍ JMĚNÍ NA 50 MIL. KČ (některé fondy provedly fúze a sloučení a jejich základní jmění tím přesáhlo minimální hranici)	
FOND	Jmění v mil. Kč
Generali - Creditanstalt PF	20
Hornický PF Ostrava	32,8
PF Jistota	45
PF Spokojenosti	20
PF VIVA	21
PF VZP	29
Průmyslový PF	20
Stavební PF	25
Škoda PF	20
Všeobecný vzájemný PF	40,5

Tab. č. 9 – Vybrané údaje o některých penzijních fondech

VYBRANÉ ÚDAJE O NĚKTERÝCH PENZIJNÍCH FONDECH				
Penzijní fond	Základní jmění v mil. Kč	Aktiva v mil. Kč	Počet žádostí o státní příspěvek k 31.12. 1999	Zisk v roce 1999 v mil. Kč před auditem
Vojenský otevřený PF	75,5	7100	324554	400
PF Komerční banky	200	5911	214458	367
Průmyslový PF	20	2928	173414	151
Českomoravský PF	85,5	3268	202437	126
Spořitelní PF	100	3570	239546	123
PF České pojišťovny	110	3254	227000	200
Allianz-Živnobanka PF	60	1313	72800	60,1
Zemský PF	59	340	20432	21,8
Báňský a hutní PF	50	373	22610	2,2
Stavební PF	25	272	12842	12,1
Penzijní fond	Počet příjemců penzí	Počet žádostí o odbytné v roce 1999	Počet žádostí o jednorázové vyrovnání v roce 1999	Počet žádostí o starobní nebo pozúst. penzi v 1999
Vojenský otevřený PF	269	6158	56336	158
PF Komerční banky	646	7134	22276	323
Průmyslový PF	1514	5000	40000	644
Českomoravský PF	86	2170	3605	78
Spořitelní PF	506	6144	389	101
PF České pojišťovny	20	3585	11164	18
Allianz-Živnobanka PF	200	2122	2541	81
Zemský PF	9	2356	2665	9
Báňský a hutní PF	61	2557	4114	61
Stavební PF	0	443	1802	0

Zdroj: Hospodářské noviny březen 2000, APF ČR

3.2. KAPITÁLOVÉ ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ IPB POJIŠŤOVNY, A.S.

Dnešní doba s sebou přináší nejen nové možnosti , ale i rizika. Pro většinu z nás tato rizika představují nemilou každodenní obavu nejen o svou budoucnost, ale i o budoucnost našich blízkých. Tato skutečnost nás nutí hledat způsoby, kterými bychom obavy snížili. Jedním z možných způsobů, jak obavy o budoucnost snížit, může být na českém trhu produkt životního pojištění - kapitálové životní pojištění. Jedná se o výhodné spojení životního pojištění s

investováním volných peněžních prostředků, což vedle pojistné ochrany umožňuje dosáhnout i vysoký výnos. Kapitálové životní pojištění je vyšší formou životního pojištění, jehož atraktivita vyplývá z jeho velké variability.

IPB Pojišťovna byla jedna z prvních tuzemských pojišťoven, která po demonopolizaci českého pojišťovnictví vstoupila na trh. Pojišťovací činnost zahájila v roce 1992 a v současné době působí na českém trhu jako člen finanční skupiny IPB Group. Původně začínala IPB Pojišťovna, a.s. s životním pojištěním a v roce 1994 začala uzavírat i majetková a odpovědnostní pojištění. Dnes je univerzální pojišťovnou, která nabízí širokou škálu životních i neživotních pojištění.

Sídlo společnosti je v ulici Smilova 315, Pardubice 530 02. Společnost byla založena 3.4. 1992 Investiční bankou, a.s..

3.2.1. Zajištění a solventnost

Zajisté každý z nás, který někam ukládá své volné peněžní prostředky se ptá, zda jsou uloženy bezpečně. To samozřejmě platí i pro klienty IPB Pojišťovny kteří si uzavírají kapitálové životní pojištění. Nejen pro ně je následující výčet zajištění vkladů u této pojišťovny.

IPB Pojišťovna, a.s. má uzavřeny zajistné smlouvy prostřednictvím společností, které patří mezi největší světové zajišťovny a jejichž finanční síla je hodnocena nejvyššími stupni ratingu Standard & Poors. Hlavní zajistná smlouva neživotního pojištění je organizována firmou Harris & Dixon, Insurance Brokers Ltd. London, členem syndikátu Lloyd's. Vůdčí zajišťovnou v této smlouvě je ERC Frankona Mnichov. Dále se na zajistném programu podílejí nejvýznamnější a největší světové zajišťovny, např. General & Cologne Re, Munich Re, Gerlig Globale Re, Les Mutuelles du Mans a další. V návaznosti na stále rostoucí portfolio a rozšiřující se nabídku produktů životního pojištění IPB Pojišťovny, a.s. se zároveň rozvíjí spolupráce v oblasti fakultativního zajištění a předávání know-how s dalšími světovými zajišťovnami jako SCOR VIE, SAFR apod. Tento kvalitní zajistný program je zárukou bezpečného pojistného krytí klienta. [15]

3.2.2. Základní údaje o kapitálovém životním pojištění

Kapitálové životní pojištění je variabilní pojištění pro případ smrti nebo dožití za běžné nebo jednorázové pojistné na neurčitou dobu s vysokou přizpůsobivostí požadavkům a možnostem pojištěné osoby.

Přednosti programu kapitálového životního pojištění:

- smlouva se uzavírá na dobu neurčitou
- vysoká disponibilita
- možnost kombinace s jinými produkty
- individuální účet
- vysoké zhodnocení
- variabilní volba kapitálových a úrazových složek
- 100 % pojištění vkladů

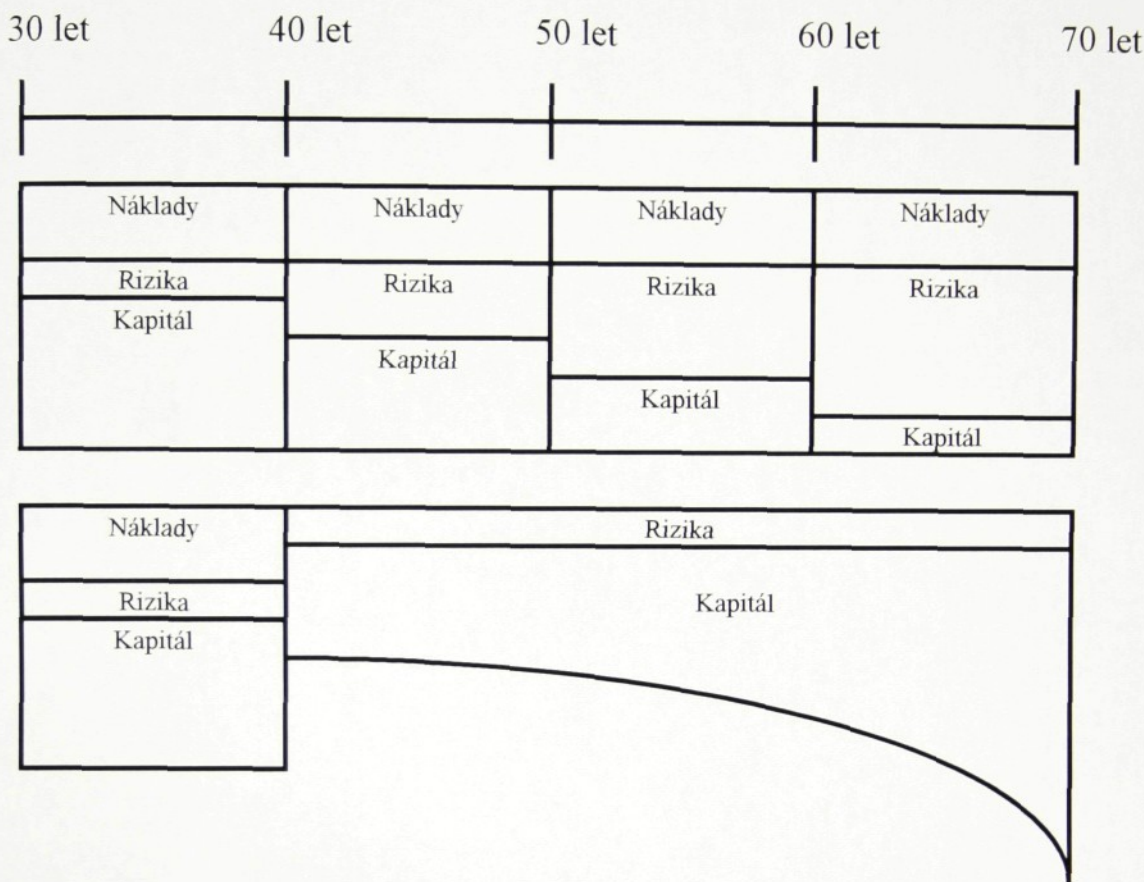
Některé z výše uvedených bodů bych v následující části podrobněji popsal a vysvětlil, poněvadž mi připadají důležité a podstatně demonstrují přednosti i variabilitu kapitálového životního pojištění.

3.2.2.1. Smlouva uzavíraná na dobu neurčitou

Nejnižší věk pro uzavření pojistné smlouvy je 18 let. Respektive je to kalendářní rok, ve kterém se potencionální klient dožije svých 18. narozenin. Pokud je tedy klient mladší 18 let a splní předcházející podmínku, může rovněž uzavřít pojistnou smlouvu, ovšem pouze s písemným souhlasem jeho zákonného zástupce. Dalším omezením je horní maximální věková hranice pro uzavření smlouvy. Klient může uzavřít smlouvu nejvýše ve svých 65 letech. Nejnižší pojistná částka pro případ smrti při sjednání pojištění činí 30 000 Kč.

Každá smlouva je uzavírána na dobu neurčitou. Pojištění končí nejpozději ve výroční den počátku pojištění kalendářního roku, v němž se pojištěný dožije věku 70 let. Toto je podstatná výhoda oproti jiným životním pojištěním, kde se smlouva může uzavřít na maximální dobu 10 let a poté se musí uzavřít nová smlouva. Je už teď zřejmé, že řada pojišťoven bude muset upustit od životních pojištění na dobu určitou a vykročit ve šlépějích IPB Pojišťovny, a.s..

Graf č. 2 - Rozdíl mezi smlouvou na dobu určitou a na dobu neurčitou.

Každá částka vložená na životní pojistku se dělí na tři části:

RIZIKO - jedná se o konstantní částku použitou k uhrazení rizikovosti pojištěného. V prvním případě je částka konstantní vždy po dobu 10 let. Při uzavření nové pojistné smlouvy je klient starší, tudíž riziko vyplývající z jeho pojistky je vyšší. Naopak v případě sepsání kapitálového životního pojištění se smlouva uzavírá ve věku, kdy je klient rizikový méně a smlouva je v platnosti až do 70 let věku pojištěného. Částka určená na riziko ale zůstává ve své původní výši.

NÁKLADY - jedná se o správní náklady pojišťovny vyplývající z uzavření smlouvy (administrativa, odměna pro zprostředkovatele atd.). Náklady na jednu pojistnou smlouvu neustále klesají a na konci 10 roku jsou na dané pojistce rovny 0 Kč. V prvním případě se tyto náklady opět objeví, protože dojde k sepsání nové smlouvy. U kapitálové životního pojištění jsou již veškeré náklady uhrazeny. Z příspěvků pojistitele již není potřeba hradit náklady na pojistnou smlouvu, tato část příspěvku se přesouvá do kapitálové hodnoty pojistky.

KAPITÁL - jedná se o část příspěvku pojištěného, respektive pojistníka, která se v průběhu pojistné doby kapitalizuje. V prvním případě se klientovi kapitalizuje s rostoucím věkem stále menší část jeho příspěvku. Nebereme v tomto případě v úvahu postupné splácení nákladů, které klesají během prvních 10 let. Naopak v druhém případě se částka po 10 letech zvedne na konstantní hodnotu. Nárůst kapitálové hodnoty je zapříčiněn připsováním výnosů pojišťovny s využitím odložené daňové povinnosti.

Pojistné placené na úrazové připojištění se spotřebuje v plné výši a nijak stav kapitálové hodnoty u běžně placených pojištění neovlivňuje.

Graf č. 2 vztahující se k této problematice je pouze orientační a nevychází z žádných konkrétních čísel. Jeho jediným úkolem je demonstrovat rozdíl pojistné smlouvy uzavřené na dobu 10 let a smlouvy na dobu neurčitou, respektive do věku 70 let.

3.2.2.2. Disponibilita

Pod tímto pojmem se rozumí možnost provádět určité změny s pojistnou smlouvou v průběhu pojištění:

- a) zvýšení pojistné částky pro případ smrti
- b) snížení pojistné částky pro případ smrti
- c) zvýšení výše pojistného
- d) snížení výše pojistného
- e) předplacení pojistného
- f) zaplacení mimořádného pojistného
- g) vyplacení části kapitálové hodnoty pojištění
- h) dočasné přerušení placení pojistného v průběhu pojištění
- i) zahrnutí nebo vyloučení úrazového pojištění

Žádost o změny v bodech b, d, g, h je možné podat až v době po vzniku nároku na odbyté. Při uzavření kapitálového životního pojištění jednorázově zaplaceného platí pouze body a, b, g, f, i.

SNÍŽENÍ POJISTNÉ ČÁSTKY, POJISTNÉHO - v případě žádosti o snížení těchto pojistných částek v době od vzniku nároku na zrušení pojištění s výplatou odbytého do doby, než bylo zaplaceno pojistné za prvních deset let trvání pojištění, sníží pojišťovna při této změně kapitálovou hodnotu

pojištění o dosud neuomořenou část nákladů spojených se sjednáním pojištění ve vztahu k pojistnému. [15]

ZAPLACENÍ MIMOŘÁDNÉHO POJISTNÉHO - je možné kdykoliv v době trvání pojistné smlouvy. Částka vložená na pojistnou smlouvu jako mimořádné pojistné po odečtení správních poplatků zvyšuje kapitálovou hodnotu pojištění a podílí se samostatně na výnosech. Její minimální výše je rovna 3000 Kč. Toto mimořádné pojistné musí být uhrazeno pomocí speciálního variabilního symbolu, aby nedošlo k záměně této částky za běžné pojistné.

VYPLACENÍ ČÁSTI KAPITÁLOVÉ HODNOTY POJIŠTĚNÍ - o toto vyplacení kapitálové hodnoty může pojištěný požádat až po vzniku nároku na odbytne. Výjimka vztahující se k dřívější výplatě části kapitálové hodnoty je možná v případě, že kapitálová hodnota určená na odbytne přesahuje částku 3000 Kč, nebo se žádá o výplatu již dříve zaplaceného mimořádného pojistného. Kapitálová hodnota je pak vyplacena s tím, že na účtu zůstane částka postačitelá na úhradu rizikového pojistného a nákladů pojišťovny do konce pojistné doby.

Žádost o výplatu části kapitálové hodnoty lze podat pouze jednou v průběhu každého pojistného roku, a to písemně. Výplata bude provedena po výpovědní lhůtě 6 týdnů od doručení žádosti a splnění výše uvedených podmínek. Při žádosti o zkrácení výpovědní lhůty je účtován zvláštní poplatek 0,5 % za každý týden zkrácené výpovědní lhůty.

Platí zde také pravidlo, limitní výběrní podmínky "1:1". Týká se odložené daně. Každá část kapitálové hodnoty, kterou vybírám, je osvobozena od daně do výše vkladů vložených na pojištění.

Např. Měsíčně vkládám pojistné 500 Kč. Zároveň vložím jako mimořádné pojistné částku 100 000 Kč. Zhodnocení vložených prostředků je pojišťovnou je 13 %. Rozhodnu se využít možnosti jednou ročně vybrat část kapitálové hodnoty ve výši 113 000 Kč. Částka osvobozená od daně je pouze 106 000 Kč, neboť můj roční vklad činí 6000 Kč + mimořádné pojistné. Ze zbývajících 7000 Kč je zaplacená 15 % daň.

DOČASNÉ PŘERUŠENÍ PLACENÍ POJISTNÉHO - je možné pouze v případě, že je u pojištění již vytvořena dostatečná kapitálová rezerva, která stačí na krytí rizikového pojistného a nákladů pojišťovny po dobu přerušení placení pojistného.

Odbytné - bylo-li u pojištění variabilního pro případ smrti nebo dožití zapláceno běžné pojistné alespoň za období rovnající se jedné desetíně sjednané pojistné doby, nejdříve však po zaplacení pojistného za první rok a nejpozději po zaplacení pojistného za tři roky pojištění, nebo jde-li o pojištění sjednané za jednorázové pojistné na dobu delší než jeden rok, má pojistník právo, aby na jeho požádání bylo pojištění zrušeno s výplatou odbytného. Takto vyplacené odbytné je rovno kapitálové hodnotě pojištění snižené o dosud neumořenou část počátečních nákladů spojených se sjednáním pojištění a o poplatek za provedení výplaty odbytného.

Při zrušení pojištění, kdykoliv po uplynutí doby 10 let od počátku pojištění, bude pojištěnému vyplacena kapitálová hodnota pojištění v plné výši, bez jakýchkoliv srážek. Pokud je smlouva ukončena do 2 let při standardních podmínkách, není vyplacena žádná částka, protože se žádná kapitálová rezerva nevytvořila.

3.2.2.3. Individuální účet

Veškeré prostředky vložené pojistníkem i pojišťovnou na určitou pojistku jsou vedené na individuálním účtu. Právě díky tomuto účtu je možné skládat mimořádné pojistné a provádět mnoho operací, kvůli kterým je toto životní pojištění tak variabilní. Zároveň zde platí i jedno omezení pro placení pojistného. Částka určená na pojistné nesmí být menší než 200 Kč. Pokud tomu tak je, je třeba sjednat delší periodu placení (čtvrtletně, pololetně, ročně nebo jednorázově)

Každý pojistník může pojistnou smlouvu kdykoliv doplatit, nebo ji přímo jednorázově zaplatit ihned při uzavření. Samozřejmě, že se tím zvedne jeho kapitálová hodnota a zároveň i připisované výnosy pojišťovny.

Životní pojištění lze tedy platit jednorázově nebo v určitých časových splátkách. Ovšem i zde je možný dvojitý způsob - existují částky minimální a doporučené. Rozdíl je v tom, že při doporučených částkách a při odhadovaných průměrných mírách výnosnosti se kapitálová hodnota již na konci 10 let bude rovnat celkovým vkladům pojistníka. Při částkách minimálních se tato doba prodlouží až o několik let.

Každý klient je ročně zpravován výpisem o výši peněžních prostředků na pojištění, respektive o stavu kapitálových rezerv.

3.2.2.4. Vysoké zhodnocení

Klientům IPB Pojišťovny, a.s. je připisováno 100 % z dosahovaných výnosů vždy po měsíční uzávěrce. Každý pojištěný obdrží na počátku pojištění rozpis finančních nároků v jednotlivých letech, který je každoročně upřesněn podle skutečně dosažených výnosů.

Tab. č. 10 - Zhodnocení kapitálové hodnoty životního pojištění

ROK	ČISTÝ VÝNOS V %
1994	13,5
1995	13,0
1996	13,0
1997	15,1
1998	13,9

3.2.2.5. Variabilní volba kapitálových a úrazových složek

V rámci kapitálového životního pojištění se sjednává variabilní pojištění pro případ smrti nebo dožití a úrazové pojištění pro případ trvalých následků úrazu, pro případ smrti způsobené úrazem a pro případ léčení úrazu.

A) Variabilní pojištění pro případ smrti

V případě smrti nebo dožití je pojistitel povinen vyplatit pojistnou částku pro případ smrti, zvýšenou o kapitálovou hodnotu pojištění. Platí pouze za předpokladu, že pojištěný zemřel v době platnosti pojistky. Dožije-li se pojištěný konce doby pojištění, je pojistitel povinen vyplatit kapitálovou hodnotu pojištění.

Pojistník si určí cílovou pojistnou částku pro případ smrti, která nesmí být nižší než 30 000 Kč. Podle cílové částky se určí měsíční výše placeného pojistného, které je dále závislé na věku pojištěného, pohlaví a samozřejmě finanční situaci pojistníka. Pokud je pojištěný muž, pojistná částka je vyšší - přihlíží se totiž k úmrtnostním tabulkám, kde muž je rizikovější. Tentýž princip platí pro ohodnocení věku, čím je osoba starší, tím je rizikovější. Finanční stav pojistníka rozhoduje o tom, zda je ochoten platit minimální či doporučené sazby pojistného.

Není zde ovšem pravidlem, že pokud klient splní podmínky v předcházejícím odstavci, bude uzavřena pojistná smlouva. Existují případy, kdy životní pojistku *uzavřít nelze*, poněvadž je

potencionální pojištěný příliš rizikový. Jedná se o nepřijatelné riziko. Takovými případy jsou: prodělaný infarkt v posledních šesti letech, angína pectoris, sebevražedný pokus v posledních deseti letech, invalidní důchod z důvodů psychických, zhoubné novotvary mladší tří let, invalidní důchod na astma pokud klient kouří, závislost na alkoholu a omamných látkách, epilepsie u klienta mladšího 16 let a oligofrenie v pásmu debility.

Dále existují případy, kdy je nutné *prozkoumat zdravotní stav*. Je zde nutný výpis ze zdravotní karty. Jedná se o tyto případy: epilepsie, vysoký krevní tlak, žaludeční vředy, značná nadváha, problémy se štítnou žlázou, každý invalidní důchod (u kterého není napsán důvod, z jakého byl klientovi připsán), operace nebo šestitýdenní pracovní neschopnost (bez udání bližšího upřesnění), srdeční vady, astma, cukrovka, ledvinové problémy, gynekologické operace a ozařování.

Jsou i případy, kdy se *zdravotní stav nedošetřuje*. Jsou to: operace horních nebo dolních končetin nebo zlomeniny, invalidní důchody z důvodu poškození končetin, rizikové těhotenství, císařský řez, dvanácterníkové vředy, bolesti páteře (bez 6 týdenní pracovní neschopnosti), operace zraku a sluchu, operace žlučníku starší 1 rok, operace vaječníků před 5 lety, nedoslýchavost a poškození zraku.

Dále je nutné předložit zdravotní dokumentaci v případě uzavírání pojistky na vyšší částky, které se zároveň vztahují na věk pojištěného. [Viz. tabulka č. 15, 16 v přílohách]

V případě uzavření pojistné smlouvy je povinnost platit pojistné určené smluvně mezi pojistníkem a pojistitelem. Za určitých podmínek tato povinnost pozbývá platnosti. Jedná se o případ:

- úrazu s následkem plné invalidity vzniklého nejdříve v den počátku pojištění.
- nemoci s následkem plné invalidity. Smlouva musí být v platnosti minimálně 2 roky.

B) Úrazové pojištění pro případ trvalých následků úrazu, pro případ smrti způsobené úrazem a pro případ léčení úrazu

Na rozdíl od pojištění pro případ smrti je možnost sjednání úrazového pojištění nabídnuta všem, kteří o tuto složku kapitálového životního pojištění mají zájem. Nezáleží totiž na zdravotním stavu pojištěného.

B1) Rizikové skupiny

Osoby , které mají zájem o uzavření úrazového pojištění ať už včetně nově uzavírané smlouvy nebo již k existující smlouvě se vždy dělí na čtyři následující skupiny podle činnosti a povolání, které vykonávají.

První riziková skupina – jedná se o skupinu lidí, kteří nevykonávají manuální činnost nebo mají malý podíl na manuální činnosti.

Např. Úředníci, učitelé, právníci, švadleny, umělci, architekti, lékaři, ekonomové, prodavači, knihovníci, recepční, pokojské, kadeřnice, jemní mechanici. Sportovci provozující šachy, turistiku, kuželky, kulečnik, ZRTV.

Druhá riziková skupina – osoby s převážujícím podílem manuální činnosti nebo se zvýšeným rizikem

Např. Řidiči, kováři, dělníci, pracovníci v prádelnách, stravování, mlynáři, automechanici, poštovní doručovatelé, příslušníci policie, armády, kominíci, šičky, zedníci. Dále pracovníci v dolech a lomech, pivovarech a lihovarech, dopravě, zemědělství, dopravě. Osoby provozující některý sport (kromě sportů vyjmenovaných v 1., 3. a 4. rizikové skupině) v rámci organizací, jejichž náplní je organizování tělovýchovné či branné, soutěžní nebo závodní činnosti.

Třetí riziková skupina – osoby s velmi zvýšeným rizikem.

Např. Pyrotechnici, požárníci, záchranáři, piloti ozbrojených složek. Sportovci provozující fotbal, ragby, hokej, házenou, box, motorismus, sjezdové lyžování, paragliding, karate a ostatní asijská bojová umění (kung-fu, kendo atd.), judo, box, vzpírání, závody na saních a bobech.

Čtvrtá riziková skupina – osoby se zvláště zvýšeným rizikem.

Veškerá soutěžní, závodní a jiná sportovní činnost včetně přípravy na ni (tréninku) u profesionálních sportovců a sportovců zúčastňujících se nejvyšších republikových soutěží (kromě sportů v 1. rizikové skupině) a kaskadéři.

Jak je vidět, určení rizikové skupiny není zdaleka tak jednoduché, jak by se na první pohled zdálo. Například šička a švadlena je téměř jedno a totéž povolání a přesto se jedná o různé rizikové skupiny.

Pro zjednodušení se dá říct, že :

- první rizikovou skupinou jsou duševní práce
- druhou skupinou jsou manuální práce

- třetí skupinou jsou registrovaní sportovci
- čtvrtou skupinou jsou profesionálové

B2) Základní pojistné částky

Tab. č. 11 – Základní pojistné částky

Riziko	Dospělí	Děti
základní úrazové pojištění		
smrt následkem úrazu	200 000 Kč	10 000 Kč
trvalé následky úrazu	200 000 Kč	150 000 Kč
denní odškodné	100 Kč	50 Kč

Toto jsou pouze základní pojistné částky, které si pojištěný, respektive pojistník může upravit tak, aby plně vyhovovaly jeho podmínkám a nárokům.

B3) Rozsah nároků pojištěného:

- Nastane-li smrt následkem úrazu, vyplátí pojišťovna částku pro případ smrti.
- Utrpí-li pojištěná osoba úraz, jehož trvalé následky dosáhnou alespoň dohodnutého procenta poškození těla podle Oceňovací tabulky II, vyplátí pojišťovna po ustálení těchto následků dané procento z pojistné částky na trvalé následky úrazu.

Existují dva možné dohodnuté limity. Jedná se o limit plnění při poškození těla při trvalých následcích již od 1 % nebo až od 10 %. Dále jen TN 1 % nebo TN 10 %.

Oceňovací tabulky nejsou součástí smlouvy, ale jsou vždy k nahlédnutí na pobočkách pojišťovny nebo u jednotlivých dealerů.

- K trvalým následkům úrazu lze připojit tzv. progresivní plnění. To znamená, že pojišťovna bude plnit trvalé následky úrazu, které dosáhnou procenta poškození těla od dohodnutého limitu podle následující tabulky.

Tab. č. 12 – Progresivní plnění úrazového pojištění

Trvalé následky s progresivním plněním	Pojistné je počítáno příslušným % z pojistné částky	
	pro dospělé	pro děti
od 1 % (nebo od 10 %) do 25 %	200 000 Kč	150 000 Kč
od 26 % do 50 %	400 000 Kč	300 000 Kč
od 51 % do 75 %	600 000 Kč	450 000 Kč
od 76 % do 100 %	800 000 Kč	600 000 Kč

- K základnímu úrazovému pojištění (smrt následkem úrazu a trvalé následky úrazu) je možno sjednat denní odškodné. Bylo-li sjednáno a pojištěná osoba utrpí úraz, jehož léčení v pracovní neschopnosti, vystavené lékařem, dosáhne alespoň sjednanou dobu 15 nebo 29 dní, vyplatí pojišťovna denní odškodné s přihlédnutím k Oceňovacím tabulkám I. Pojistitel není povinen plnit denní odškodné, pokud léčení úrazu neprobíhá v pracovní neschopnosti s následující výjimkou. Ta se týká pojištěných osob, které nejsou plátcí sociálního pojištění (např. děti, studenti) a u kterých se z tohoto důvodu nevystavuje doklad o pracovní neschopnosti. Pro stanovení plnění denního odškodného se vychází z potvrzení lékaře o době léčení úrazu. Děti mají automaticky sjednáno denní odškodné od 15. dne.

Rozlišují se zde opět dva limity. Jedná se o sazbu:

- a) DO29P (denní odškodné 29 dní od počátku) – utrpí-li pojištěná osoba úraz, jehož léčení si vyžádá alespoň dobu 29 dní, vyplatí pojišťovna sjednané denní odškodné od prvního dne léčení úrazu za celou dobu tohoto léčení. Samozřejmě je maximální hranice limitována Oceňovací tabulkou I.

Např. Pojištěný byl v pracovní neschopnosti z titulu úrazu 40 dní. Sjednáno bylo denní odškodné ve výši 100 Kč a limit DO29P. Pojišťovna vyplatí denní odškodné ve výši $40 \times 100 = 4000$ Kč.

- b) DO15N (denní odškodné 15 dní následně) – pojišťovna vyplatí za každý den léčení úrazu, počínaje 15. dnem a konče 28. dnem léčení, denní odškodné ve dvojnásobné výši sjednaného denního odškodného a za každý další den od 29. dne léčení denní odškodné ve sjednané výši.

Např. Pojištěný byl v pracovní neschopnosti z titulu úrazu 40 dní. Sjednáno bylo denní odškodné ve výši 100 Kč a limit DO15N. Pojišťovna vyplatí denní odškodné ve výši $14 \times 200 + 12 \times 100 = 4000$ Kč.

Denní odškodné se vyplácí maximálně do 365. dne ode dne úrazu pro dospělé a do 180. dne pro děti.

V případě, že utrpí pojištěný úraz při výkonu činnosti nebo povolání, které jsou zařazeny do rizikové skupiny s vyšším pojistným, než které pojištěný za pojistné v němž se stal úraz platil, je pojišťovna oprávněna krátit pojistné plnění. Krácení se provede v poměru pojistného, které pojištěný platil k pojistnému, které ve správné rizikové skupině platit měl.

B4) Konkrétní sazebníky IPB Pojišťovny, a.s. pro úrazové pojištění

Tab. č. 12 – Sazebník základního úrazového pojištění

SAZEBNÍK MĚSÍČNÍHO POJISTNÉHO ZÁKLADNÍHO ÚRAZOVÉHO POJIŠTĚNÍ					
US +TN	PP	I. RS	II. RS	III. RS	IV. RS
od 10 %	ne	46	46	69	161
	ano	60	60	90	210
od 1 %	ne	64	64	96	224
	ano	78	78	117	273

US úrazová sazba
 TN trvalé následky
 PP progresivní plnění
 RS riziková skupina

Tab. č. 13 – Sazebník denního odškodného

SAZEBNÍK MĚSÍČNÍHO POJISTNÉHO DENNÍHO ODŠKODNÉHO				
Sazba DO	I. RS	II. RS	III. RS	IV. RS
DO 29P	38	57	114	266
DO 15N	52	78	208	364

DO denní odškodné
 15N 15 dní následně
 29P 29 dní od počátku

Základní parametry úrazového pojištění

Nejnižší vstupní věk	- 14 let
Nejvyšší vstupní věk	- 65 let
Pojistná doba	- shodná s pojistnou dobou hlavního pojištění (životní pojištění)
Oprávněná osoba	- není
Právo na redukcí	- podle hlavního pojištění
Právo na odbytné	- není

Právo na zproštění od placení	- pouze v případě, kdy je pojištění trvalých následků úrazu nebo pojištění smrti způsobené úrazem sjednáno spolu s pojištěním, na které se zproštění vztahuje
Pojistné částky základního úrazového pojištění	- lze sjednat 1-5ti násobek základních pojistných částek
Forma placení	- společnou platbou za hlavní pojištění

3.2.3. Placení pojistného

Pojistné se platí v měsíčních, čtvrtletních, pololetních nebo ročních splátkách (případně jednorázově) a je třeba ho uhradit nejpozději do 15 dne v měsíci.

Nejlepším a nejpohodlnějším způsobem je platba z účtu peněžního ústavu. Další možností je složení hotovosti u kterékoliv pobočky IPB Pojišťovny, a.s. nebo Investiční a Poštovní banky, a.s.. V obou případech se jedná o velice levnou variantu placení pojistného, která je doporučována samotnou pojišťovnou. Navíc placením z účtu dochází i k významným časovým úsporám.

Méně častým způsobem je placení pomocí poštovních poukázek. Tato možnost se doporučuje při menší četnosti placení, neboť ceny poštovních výkonů jsou mnohem dražší, než výše uvedené způsoby.

4. ZÁVĚREČNÉ POJEDNÁNÍ

4.1. STRUČNÁ REKAPITULACE OBSAHOVÉ NÁPLNĚ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zkoumání problematiky penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění v České republice je v této diplomové práci rozděleno do dvou částí. První část je zaměřena na obecné funkce penzijního připojištění a životního pojištění a na legislativní rámec těchto produktů. Obecné funkce zároveň tvoří určitý úvod k této diplomové práci.

V legislativní části se hovoří zejména o penzijních fondech jako institucích s určitými povinnostmi ve vztahu ke klientům penzijního připojištění a ve vztahu ke státu. Nedílnou součástí legislativního rámce penzijního připojištění je statut a penzijní plán, což jsou nejdůležitější listiny,

ze kterých se odvíjí další činnost penzijních fondů. Další částí této kapitoly je partie srovnávající vybrané legislativní kategorie v původním znění zákona s novelou zákona. Jedná se především o nároky z penzijního připojištění ve všech různých formách, příspěvky účastníků a státu. Daňová problematika je jednou z posledních částí této kapitoly. Závěr legislativní části je určen pro základní vymezení jednotlivých účastníků životního pojištění a základních pojmů vztahujících se k této problematice.

Poznatky získané v první části práce jsou využity ke komparaci vybraných institucí zabývajících se zkoumanou problematikou penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění. Jedná se především o Všeobecný vzájemný penzijní fond, a.s. a IPB Pojišťovnu, a.s.. Tato část tedy pojednává o konkrétních podmínkách těchto institucí, které vycházejí z poměrně benevolentní legislativy. Množství výhod pro klienty těchto institucí, ale i silná konkurence je důkazem určité volnosti v této oblasti, především u penzijního připojištění. Kapitálové životní pojištění je v jistém smyslu stále novinkou, a proto IPB Pojišťovna, a.s. dosud nemá konkurenta stejných kvalit.

4.2. ANALÝZA VYBRANÝCH PROBLÉMŮ A NÁVRHY JEJICH ŘEŠENÍ

V předchozích částech jsem se zabýval především legislativní úpravou a konkrétními podmínkami platnými pro vybrané instituce penzijního připojištění a kapitálového životního pojištění. Při práci na těchto kapitolách se objevily určité všeobecné problémy a názory. Rád bych zde některé z nich uvedl a pokusil se navrhnout řešení, případně vůči nim zaujal určité stanovisko.

První velkou kapitolou je státní podpora penzijního připojištění týkající se oblasti státního příspěvku. Dnes je snad každému jasné, že základem současného penzijního systému v České republice je státní pilíř, který je průběžně financovaný a dávkově definovaný. To znamená, že lidé v produktivním věku platí ze svých odvodů na sociální zabezpečení důchody lidem v post produktivním věku. Jedná se o klasický případ mezigenerační solidarity. Ovšem demografický vývoj, a to nejen v České republice, nutí k přehodnocení tohoto systému. Neustále se zvyšuje počet důchodců na celkové populaci a tento trend má dlouhodobější charakter.

Neustálý a zvyšující se nedostatek peněz v tomto systému vedl nutně k následujícímu kroku. Tím bylo zavedení tzv. druhého pilíře k samostatnému systému penzijního pojištění. Jedná se o možnost penzijního připojištění se státním příspěvkem, které se stalo doplňkem průběžného

systému už v roce 1994. Tuto možnost podílet se aktivně na zabezpečení své budoucnosti formou dlouhodobého spoření navíc zvýhodněného státními příspěvky již využívá více než dva milióny lidí.

Proč ale stát vydává ročně stamilióny (celkově od zavedení penzijního připojištění cca 8,8 mld. Kč) korun formou státního příspěvku? Úkolem tohoto pilíře je totiž „přinutit“ obyvatelstvo k dlouhodobému spoření a tím i získání peněžních prostředků na dobu stáří. O dobrovolné odkládání části svých peněz na stáří většina lidí nemá zájem. Stát je proto motivuje formou státního příspěvku podle výše uvedených tabulek. Existuje zde ovšem podstatná námitka řady lidí – poskytované státní příspěvky pocházejí ze státního rozpočtu, tedy z příjmů všech daňových poplatníků. Relevantní reakce je jednoduchá, každý má možnost se připojistit. Stále více se zde tedy objevuje snaha přesunout co nejvíce odpovědnosti na konkrétního jedince na základě konkurenčních nabídek penzijních fondů a za přímé podpory státu.

V srpnu roku 1999 vešla v platnost novela zákona, která státní podporu ještě upravila. Změny týkající se státního příspěvku doznaly především kladných změn a stát tak motivuje obyvatelstvo stále více. Jeho snahou je, aby penzijní fondy získaly řadu mladých klientů a dlouhodobých smluv. Přesto tato představa může být za určitých okolností mylnou.

Stát tedy podporuje ty lidi, kteří se velmi zodpovědně postaví ke své finanční situaci v době, kdy už nebudou moci vydělávat a kdy budou potřebovat ke skromnému důchodu navíc každou korunu. Přesto je zde určitý rozpor. Současný systém státních příspěvků vede často účastníka k nejnižším platbám, protože při nich je výnos největší. Okolo dvou třetin účastníků tedy platí v rozmezí 100 až 300 Kč, kde lze ještě dosáhnout relativně vysokého zhodnocení vložených prostředků (od 32 do 50 %). Je nutné říct, že výsledné naspořené částky jsou potom tak nízké, že pokud účastník nebude v systému řádově desítky let, nemá šanci si naspořit dostatečně velký kapitál, který by mohl významnějším způsobem ovlivnit jeho příjmy ve stáří. Pokud se na to díváme z tohoto úhlu, dá se říct, že státní příspěvek z hlediska dlouhodobého negativně ovlivňuje penzijní připojištění.

Další velkou oblastí, kterou upravila novela zákona je oblast daní ve spojení s penzijním připojištěním.

Daňové výhody od roku 2000 mohou využívat jak jednotliví účastníci penzijního připojištění tak i zaměstnavatelé. Prakticky tím stát poskytl další podporu penzijního připojištění, neboť snížení daňových základů o určitá procenta "ochudilo" státní rozpočet. Ale i přes snížení příjmů státního rozpočtu se tento krok jeví jako pozitivní.

Tento krok především oslovil mnoho různých podniků a společností, kteří dosud nepřispívali na penzi svým zaměstnancům. V minulosti nechtěli být bití za to, že by přispívali na penzijní připojištění svých zaměstnanců - viz. výše popsany nešťastný systém dvojího zdanění.

Pro všechny podniky je mnohem výhodnější přispívat svým zaměstnancům na penzi, než jim o přispívanou částku navýšit mzdu. Příspěvek je totiž do určité míry osvobozen od daní. To samé o osvobození od daně platí i pro zaměstnance. Penzijní systém proto počítá s větším přílivem kapitálu od jednotlivých firem a společností než doposud. Přesto by se mohl tento způsob podložený daňovými úlevami ještě zefektivnit. Stačilo by, aby zaměstnavatel podložil přispívání na penzi svým zaměstnancům určitým koeficientem k výši jejich vlastního příspěvku do tohoto systému.

Např. Společnost poskytuje příspěvek zaměstnanci ve výši 200 Kč za jakýchkoliv podmínek. Zaměstnavatel sám si platí třeba 100 Kč. Firma je ochotna tento příspěvek zvednout vždy o tolik stokorun kolik si jich bude platit zaměstnanec nad oněch 200 Kč až do výše 500 Kč, respektive do výše daňově uznatelných položek. Pokud tedy zaměstnanec bude platit 500 Kč, společnost bude přispívat také 500 Kč.

Nesmíme také zapomínat na daňové výhody, které již obsahoval zákon o penzijním připojištění z roku 1994. Jedná se o tzv. odloženou daňovou povinnost. Její nesporný význam pro klienta ukazuje tabulka č. 3, která demonstruje rozdíl mezi finančním ústavem, který využívá odloženou daň a ústavem, který toto privilegium nemá.

Samozřejmě, že daňové výhody skýtají i určitá úskalí. Jedním z nich je samotné stanovení odpočtu u příspěvků zaměstnavatele. Daňové úlevy se totiž vztahují k vyměřovacímu základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (přibližně rovné hrubé mzdě zaměstnance) v měsíci, k němuž se vztahuje vyplácení příspěvku

zaměstnavatele. V době zaslání příspěvku jeho výši nikdo přesně nezná. V tomto případě se jedná o problém tam, kde jsou významné pohyblivé premie a své může způsobit i dovolená. Pokud se bude chtít zaměstnavatel vyhnout překročení oné tříprocentní hranice pro daňový odpočet, bude raději na penzijní připojištění připlácet spíš méně.

Výhodou a zároveň nevýhodou je využívání spoření účastníků s roční výší od 6 000 Kč do 18 000 Kč. O částku v tomto rozmezí si mohou snížit daňový základ. Úskalí spočívá v tom, že lidé musí nejdříve peníze vydat a teprve po čase je dostanou zpět. Příspěvky na penzijní připojištění totiž nelze odečítat ze záloh na daně. Ten, kdo si tedy bude spořit na penzijní připojištění, zaplatí zálohy v plné výši (odpočtu u příspěvků od zaměstnavatele se to netýká – ty se zúčtují každý měsíc, viz. daňové úlevy pro zaměstnance) a peníze dostane zpět až po podání daňového přiznání. Navíc daňové úlevy jsou koncipovány tak, že skutečný smysl má jejich využití jen u lidí s nižšími nebo průměrnými příjmy. Jenže právě pro velkou většinu lidí s nižšími platy je nemožné zaplatit každý měsíc 1500 Kč a až po podání daňového přiznání část z těchto peněz získat zpět.

Kombinace státního příspěvku s daňovými úlevami se zdá být velkým lákadlem. Přesto existuje určitá mezera v tomto předpokladu, týkající se především oblasti daňové. Jedná se především o případy, kdy zaměstnavatel přispívá svým zaměstnancům větší částky. Tyto částky se často blíží maximální hranici, která je povolena zákonem. (do 3 % hrubé mzdy zaměstnance – daňově uznatelná položka) V takovýchto případech může zaměstnanec pohlížet na státní příspěvek jako na velice malé zhodnocení svých vkladů a může se rozhodnout každý rok požádat o odbytné, respektive zruší penzijní připojištění a založí si nové. Výsledkem je velice vysoký výnos z penzijního připojištění rovnající se součtu vlastních příspěvků, příspěvků zaměstnavatele a výnosů fondu. Navíc částka získaná od zaměstnavatele tímto způsobem nepodléhá žádné dani. Tato možnost není zákonem nijak omezená a osobně předpokládám její využívání z důvodů:

- vysokého příspěvku zaměstnavatele
- daňově uznatelné položky pro zaměstnavatele i zaměstnance
- možnosti rychle (12 měsíců + výpověď) získat vložené prostředky
- zanedbatelné výše státního příspěvku vůči vkladům zaměstnavatele
- možnosti získat nezdáněné peníze

Penzijní fondy proto již nyní předpokládají, že většina smluv, které v současné době uzavírají mladí lidé, je spíše snahou o získání dodatečného příjmu v průběhu několika následujících let než snahou o zajištění ve stáří.

Pokud se podívám na předchozí odstavce, napadá mě myšlenka, proč stát nezavede spíše povinné penzijní připojištění od určité věkové hranice. Odpověď na tuto otázku je poměrně jednoduchá. Jakákoliv změna systému stojí na prvním místě peníze. Zde se jedná především o nemalé částky pro obrovskou skupinu obyvatelstva, kteří by si nestihli naspořit na svůj důchod. Tito lidé se přece musejí z něčeho vyplácet. Dále zde bude neustále existovat skupina lidí, kteří prostě nebudou mít na to, aby si mohli ze své mzdy přispívat, byť by to bylo povinné. Tato skupina se samozřejmě rozroste i o "neúspěšné" podnikatele a osoby trvale se pohybující v dluzích. Po nich přece nikdo nemůže chtít, aby si přispívali na penzi z ničeho. Ale i je bude muset stát v důchodu podporovat.

Diskuse na toto téma je neustále živá a většina odborníků se přiklání k potřebě nejen systém individualizovat a demokratizovat, ale reformovat ho tak, aby bylo financování budoucích důchodců pokud možno vícezdrojové a skutečně funkční. Podobné diskuse se konají po celé Evropě. S výjimkou několika málo evropských zemí není zatím povinné pojištění do fondů zavedeno. (Švédsko, Polsko, Maďarsko, Švýcarsko a Lotyšsko)

Bezpečnost penzijních fondů je taktéž v poslední době hodně diskutovaná. Po krachu některých velkých a samozřejmě menších bank, podvodných fondů a v neposlední řadě kampeliček a družstevních záložen je zabezpečení vložených prostředků pro účastníky velice důležité. V novém zákoně došlo k dalšímu upřesnění pravidel a tím i zvýšení bezpečnosti jednotlivých fondů. K výrazné změně došlo v oblasti minimálního základního jmění, kde minimum bylo zvýšeno na 50 miliónů Kč.

Aby fond mohl být ziskový, musí investovat. Nyní musí všechny penzijní fondy povinně zveřejňovat svá portfolia každého čtvrt roku. Přesto to situaci příliš nezlepší, neboť bez dlouhodobého sledování vývoje portfolia se účastník těžko přesvědčí o vývoji majetku fondu. Tento problém vyplývá z účetnictví fondů, které účtují podle podmínek platných pro akciové společnosti a ne přímo pro investiční fondy.

Dalším omezením je zpřísnění pravidel pro investování. Fond nesmí mít víc jak 25 % majetku v akciích nebo podílových listech a jeho aktiva nesmí být použita jako zástava. Ne všechna omezení jsou však k dobru. Fondy smí nyní investovat pouze do cenných papírů z hlavního a vedlejšího trhu burzy. Budou tak muset prodávat např. akcie Tabáku, které přinášejí pravidelnou dividendu. Takové obchody mohou klienty poškodit a to zákon také zakazuje!

Všeobecně se dá říct, že penzijní fondy jako sektor jsou v dobrém stavu a novela zákona víru v tento sektor ještě zvyšuje. Podle Václava Křivohlávky, který na ministerstvu financí odpovídá za dohled nad penzijními fondy, nehrozí krach žádnému penzijnímu fondu a situace fondu Garance by se neměla opakovat.

U kapitálového životního pojištění žádné obdobné problémy nejsou. Tato možnost naspořit si určité finanční prostředky na dobu, kdy půjde klient pojišťovny do důchodu, není dosud nijak podporována státem. Samozřejmě je jasné, že výsledná částka bude nižší než u penzijního připojištění, ale klient je zase pojištěn pro případ smrti a úrazů. Všeobecně se dá říct, že kapitálové životní pojištění je určeno spíše pro lidi se středním příjmem, kteří chtějí pro případ smrti zabezpečit svoji rodinu.

Pokud se ale již kdokoli rozhodne uzavřít si životní pojistku, neměl by příliš dlouho čekat s uzavřením pojistné smlouvy. Zde je totiž klíčovým prvkem určujícím výše pojistných částek především věk. Může se totiž stát, že klient v důsledku zdržení zaplatí pojistné i několikrát vyšší. Věk totiž významně ovlivňuje rizikovost klienta, která se zjišťuje z úmrtnostních tabulek, které si sestavují jednotlivé pojišťovny.

Na úplný závěr by se dalo říct, že penzijní připojištění je sociální program určený pro naspoření peněžních prostředků na stáří podporovaný státem, kdežto kapitálové životní pojištění je jakousi další nadstavbou pro zvýšení těchto příjmů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Vostatek, Jaroslav - Sociální a soukromé pojištění, Codex Bohemia 1996
- [2] Cipra, Tomáš - Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty, Edice HZ 1996
- [3] Cipra, Tomáš - Pojistná a finanční matematika v praxi, Edice HZ 1994
- [4] Cipra, Tomáš - Pojistná a finanční matematika, Edice HZ 1999
- [5] Internet - www.finance.cz, www.seznam.cz, www.ipbpojistovna.cz
- [6] Semináře o penzijním připojištění a kapitálovém životním pojištění společnosti ZFP, s.r.o.
- [7] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
- [8] Zákon č. 170/1999 Sb., novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem
- [9] Bulletin Českomoravského penzijního fondu, a.s.
- [10] Bulletin Všeobecného vzájemného penzijního fondu, a.s.
- [11] Infolinka Všeobecného vzájemného penzijního fondu, a.s. 0800 /19 99 22
- [12] Hospodářské noviny
- [13] Mladá Fronta Dnes
- [14] Vědecký sborník vysoké školy ekonomické v Praze – Excelentní studentské odborné práce ve školním roce 1998/1999
- [15] IPB Pojišťovna, a.s.
- [16] Davis, E. P. – Pension Funds Retirement, Income Security and Capital Markets, Oxford, Clarendon Press 1995

SEZNAM PŘÍLOH

- Tabulka č. 14 – Roční přínos pro zaměstnavatele (v Kč)
- Tabulky č. 15, 16 – Předepsaná zdravotní dokumentace

PŘÍLOHY

Tabulka č. 14 – Roční přínos pro zaměstnavatele (v Kč)

MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK ZAMĚSTNAVATELE (přibližně 3 % z hrubé mzdy)	ROČNÍ PŘÍNOS PRO ZAMĚSTNAVATELE (35 % z příspěvků za rok)	MINIMÁLNÍ VÝŠE HRUBÉ MZDY ZAMĚSTNANCE
100	420	3334
200	840	6667
300	1260	1000
400	1680	13334
500	2100	16667
600	2520	20000
800	3360	26667
1000	4200	33334

Tabulky č. 15, 16 – Předepsaná zdravotní dokumentace

VĚK DO LET VČETNĚ	VZK		STUPEŇ LÉKAŘSKÉ PROHLÍDKY	
	od	do	II.	III.
	Kč	Kč	od Kč	od Kč
40	500 001	1 000 000	1 000 001	1 500 000
50	300 001	500 000	500 001	1 000 000
60	200 001	300 000	300 001	500 000
nad 60	100 001	200 000	200 001	300 000

STUPEŇ LÉKAŘSKÉ PROHLÍDKY	
II.	III.
I. stupeň +	II. stupeň +
EKG klidové, cholesterol, glykémie, FUJ, krevní obraz	EKG zátěžové, triglyceridy, urea, kreatinin, RTG plic a srdce, kyselina močová, transaminázy

Prohlášení o využívání výsledků diplomové práce

Jsem si vědom(a) toho, že diplomová práce je majetkem školy, že s ní nemohu bez svolení školy disponovat.

Diplomová práce může být zapůjčena, nebo objednána její kopie za účelem využití jejího obsahu.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně TU v Liberci, kde je uložena.

Jméno a příjmení (rodné): JIŘÍ JARMAŘ

Adresa: HRONOVICKÁ 493
PARDUBICE 530 02

Podpis: Jiří Jarmař